

صفر قاصد علوم و فنون ادبی

مؤلفان:

حنیف افخمی، مصطفیٰ داداشی، میرعلی حسینی

تقدیم بہ:
«تقدیم بہ پسر م.»

حنیف افخمی

«تقدیم بہ روح رفیق رفتہ ام، مرحوم علی اصغر اکبری نیا.»

مصطفی داواشی

«تقدیم بہ پیشگاہ یگانہ استاد عالم؛ جناب سعدی.»

میر علی حسینی

پسرم، گاهی همه ما به پرتگاهی قرار می‌گیریم، که سقوط در اون ما رو به ورطه نابودی می‌کشونه، دره‌ای که نه عمقش رو می‌دونیم و نه این‌که بدونی بعد از سقوط و آسیب دیدن، آیا کسی در اطرافمون هست که فریادهای کمک خواستمونو بشنوه یا نه؟! گاهی ما آدم‌ها دنبال چیزهایی هستیم که محیط زندگی مون اون‌ها رو نمی‌تونه فراهم کنه، یا شرایط جامعه توان عرضه اون خواسته رو به ما نداره، برای همین گاهی بدون ارزیابی شرایط یا جست‌وجوی موانع، خواسته‌های نادرستی رو انتخاب می‌کنیم، که قبل از رسیدن بهش ناامیدی تمام وجودمون رو فرا می‌گیره، یا مسیر نادرستی رو برای رسیدن به اون خواسته انتخاب می‌کنیم.

گاهی می‌تونه شرایط بدتر هم باشه، و ناامیدی از جایی ناشی بشه که نمی‌دونیم اصلاً خواسته‌هامون چی هست، و تا به چیز یا حرف ویژه‌ای در اطرافمون می‌شنویم می‌خوایم سر و جامون رو براش بذاریم. به جورایی مثل عاشقی تو دوران نوجوانی می‌مونه. بدون توجه به شرایط فقط طالب رسیدن به معشوقیم. به قول «کاظم بهمنی»:

بین این دو چه کم نقطه پیوند نبود

«شدم از درس گریزان و به عشقت مشغول

جای آن‌ها که به دنبال تو بودند نبود»

مدرسه جای کسی بود که یک دغدغه داشت

شاید بشه جواب یکسری از سؤالات تو این حرف پیدا کنی:

«علامت انسان رشد نیافته این است که می‌خواهد بزرگوارانه در راه یک هدف جان بسپارد، و حال آن‌که علامت انسان رشد یافته این است که می‌خواهد در راه یک هدف به فروتنی زندگی کند.»

شاید با پاره کردن چندتا پیراهن و گذر عمر کمی پخته‌تر بشیم و بتونیم راحت‌تر سبک و سنگین کنیم.

عزیزم، برای پیدا کردن هدف و فهمیدن خواسته‌ها به خودت زمان بده، و بعد از این‌که هدف درستی انتخاب کردی بدون معطلی تمام تلاشت رو برای رسیدن به هدف شروع کن. پسر اول سعی کن تمام تلاشت رو در طول سال تحصیلی منتهی به کنکور و امتحانات نهایی انجام بدی، تا نتیجه درخور حالت رو کسب کنی.

همین‌طوری که داشتم روی طراحی مسائل کتاب جدیدم فکر می‌کردم و در حال یادداشت برداری بودم، توی کنج ذهنم درگیر این بودم که از کجا و چطور پیش‌گفتار جدیدی برای کتاب علوم و فنون ادبی بنویسم. که به صورت اتفاقی خطاکش تو دستم به در قندون شیشه‌ای نامتعادل روی میز کارم خورد و روی زمین افتاد. با صدای شکستن چنان از جای خودم پریدم که نگو، ولی شاید همین اتفاق سبب خیر شد، افتادن و به میز منو یاد مکالمه چند روز قبل با یکی از دانش‌آموزانم انداخت، گفتم شاید خالی از لطف نباشه که چند خطی از اون مکالمه رو هم برای شما بنویسم. و در آخر این چند کلمه رو مناسب می‌بینم که به کلامم اضافه کنم.

تلاش من این نیست که بگم حتماً افراد تحصیل‌کرده و دانشگاه رفته می‌تونن چیز با ارزشی برای عرضه به خودشون و جهان داشته باشن. خیلی از افراد مهم جهان شاید تحصیلات دانشگاهی نداشته باشن. اما به نظرم تحصیلات دانشگاهی می‌تونه در صورتی که فرد باهوش و پرتلاشی باشه، کسب موفقیت بیشتر رو برانش به همراه داشته باشه و تأثیرگذاری فرد رو تو جهان اطرافش چند برابر کنه. چنین فردی می‌تونه احساسات و افکار خودشو با وضوح بیشتری بیان کنه و معمولاً برای دنبال کردن افکار خودش شور و اشتیاق بیشتری داره.

تحصیل در دانشگاه میتونه حد و اندازه ذهنمون رو هم نشون بده، بفهمیم ظرفیت ذهنمون چقدره. حتی میتونیم بعد از یکی دو ترم و با تغییر شرایط از مدرسه به دانشگاه بفهمیم که چه چیزایی مناسب آینده‌مون هست یا نه. و مطابق اون چیزی که تو ذهنمون شکل می‌گیره مسیر زندگیمون رو تعیین کنیم.

درسته دانشگاه هدف غایی و نهایی نیست، ولی می‌تونه پایه یه حرکت تازه و نو تو زندگی هر فردی باشه. البته نباید تمام آینده خودمون رو به این مسیر بچسبونیم، چون ممکنه خود این‌کار یه پرتگاه جدید تو مسیر زندگیمون ایجاد کنه.

برای رسیدن به دانشگاه تلاش و حرکت لازمه. و شاید خود این تلاش کردن یه درس برای زندگی باشه. ما هم تو انتشارات سعی می‌کنیم که مسیر شما رو برای رسیدن به این هدف هموارتر کنیم. و کمی از پستی و بلندی های راه رو برای شما برداریم. در همین راستا کتاب‌های سفر تا صد رشته انسانی رو برای دوران جمع‌بندی تولید کردیم که در چند ماهه منتهی به کنکور بتونه کمی از استرس‌های شما رو برای مرور مطالب کم کنه.

کتاب حاضر نیز که جزء همون هدف‌هاست رو سه تن از دوستان بسیار عزیز تألیف کرده‌اند. کمال تشکر رو از آقایان حنیف افخمی، مصطفی داداشی و میرعلی حسینی دارم، و از تکتک دوستان به ویژه آقای جالیزی به خاطر زحماتشان برای تألیف کتاب تشکر ویژه دارم. از سرکار خانم مرادزاده بابت زحمت صفحه‌آرایی کتاب و آقایان داریوش جهادی و محمد وزیرزاده بابت همکاری مداوم در انتشارات کمال تشکر رو دارم. امیدوارم مطالب کتاب حاضر برای تمام عزیزان مفید واقع بشه. از شما عزیزان نیز پیشاپیش به خاطر نواقص و کمبودهای احتمالی طلب عفو دارم. بهترین‌ها رو برای شما و خودم از خدا می‌خوام.

رسول حاجی‌زاده

مدیر انتشارات خوشخوان

خدا پیامرز دعایش این بود: «عاقبت به خیر باش» و ما در عوالم بچگی نمی فهمیدیم چه قدر این دعا مهم است. بزرگتر که شدیم شنیدیم که می گویند: «کار را که کرد؛ آن که تمام کرد» و هر چه بزرگتر می شدیم بیشتر با این حکمت آشنا می شدیم که هر کاری به خاتمه آن است؛ و یکی از کارهایی که حتماً باید ختم به خیر شود کنکور است. در کنکور علوم انسانی قطعاً هیچ درسی اهمیت علوم و فنون را ندارد. هم از نظر ضریبی که دارد و هم از این جهت که بالا بردن درصد در آن دشوار است. گوناگونی مطالب از تاریخ ادبیات و سبکشناسی گرفته تا آرایه های ادبی و عروض و قافیه و قرابت معنایی کار را برای داوطلبین دشوار ساخته است. منابع خوبی در بازار کتاب های کمک درسی وجود دارد، اما حجم بالای این منابع کار را برای جمع بندی دشوار می سازد - و اساساً این منابع برای جمع بندی طراحی نشده اند - و نبود یک منبع جمع و جور که در ایام جمع بندی کار را برای دانش آموزان علاقه مند درآورد همیشه احساس می شده است.

این بود که تصمیم گرفتیم کتاب حاضر را تألیف کنیم. رویکرد این کتاب جمع بندی مطالب است هر چند در آن آموزش هم داریم، اما هدفمان این بوده که در کمترین زمان بیشترین نکات را جلوی چشم شما بیاوریم و با تکراری معقول شما را به آن حدی از آمادگی برسانیم که درصد قابل قبولی را کسب کنید. مطالعه کامل و دقیق درسنامه برای بار اول به شما می گوید روی چه نکاتی متمرکز شوید و وقتی تست های کتاب را زدید آن نکات برای بار دوم و سوم و ... تکرار می شوند تا به خوبی در ذهنتان ثبت شوند و بهترین نتیجه را بتوانید بگیرید.

همه چیز برای موفقیت آماده است. این مانده که همت کنید و از اول و تا آخر کتاب را با دقت بخوانید و باقیش می شود توکل به خدا. امیدواریم بهترین ها برایتان رقم بخورد و مزد زحماتتان را بگیرید و کامیاب و سعادتمند باشید.

در پایان لازم است از مدیریت محترم انتشارات خوشخوان جناب مهندس رسول حاجی زاده و همچنین دوست عزیز و مدیر این پروژه آقای عرفان جائیزی و همه دست اندرکاران این کتاب که در مراحل مختلف با خوش قلبی و صبر ما را همراهی کردند تشکر کنیم. خدا به همه ایشان خیر دهد و در آخر

تو خوشنود باشی و ما رستگار

خدایا چنان کن سرانجام کار

حنیف افخمی، مصطفی داداشی، میرعلی حسینی

بهار ۱۴۰۳

صفحه	عنوان
۱	درسنامه و آزمون‌های تاریخ ادبیات
۲	جمع بندی نکات تاریخ ادبیات
۲۵	آزمون ۱
۲۹	آزمون ۲
۳۲	آزمون ۳
۳۶	آزمون ۴
۴۰	آزمون ۵
۴۳	آزمون ۶
۴۷	درسنامه و آزمون‌های سبک‌شناسی
۴۸	جمع بندی نکات سبک‌شناسی
۶۳	آزمون ۷
۶۷	آزمون ۸
۷۲	آزمون ۹
۷۷	آزمون ۱۰
۸۱	آزمون ۱۱
۸۵	درسنامه و آزمون‌های آرایه‌های ادبی
۸۶	جمع بندی نکات آرایه‌های ادبی
۹۶	آزمون ۱۲
۱۰۱	آزمون ۱۳
۱۰۶	آزمون ۱۴
۱۱۰	آزمون ۱۵
۱۱۵	آزمون ۱۶
۱۲۰	آزمون ۱۷
۱۲۴	آزمون ۱۸
۱۲۹	آزمون ۱۹
۱۳۴	آزمون ۲۰
۱۳۹	آزمون ۲۱
۱۴۵	درسنامه و آزمون‌های قافیه
۱۴۶	جمع بندی نکات قافیه
۱۴۹	آزمون ۲۲
۱۵۳	آزمون ۲۳
۱۵۷	آزمون ۲۴
۱۶۱	آزمون ۲۵
۱۶۵	آزمون ۲۶

۱۶۹

۱۷۰

۱۸۲

۱۸۵

۱۹۰

۱۹۴

۱۹۸

۲۰۲

۲۰۶

۲۱۰

۲۱۵

۲۱۹

درسنامه و آزمون‌های عروض

جمع بندی نکات عروض

آزمون ۲۷

آزمون ۲۸

آزمون ۲۹

آزمون ۳۰

آزمون ۳۱

آزمون ۳۲

آزمون ۳۳

آزمون ۳۴

آزمون ۳۵

آزمون ۳۶

۲۲۳

۲۲۴

۲۴۷

۲۵۲

۲۵۷

۲۶۳

۲۶۹

۲۷۵

۲۸۱

۲۸۷

درسنامه و آزمون‌های قرابت معنایی

جمع بندی نکات قرابت معنایی

آزمون ۳۷

آزمون ۳۸

آزمون ۳۹

آزمون ۴۰

آزمون ۴۱

آزمون ۴۲

آزمون ۴۳

آزمون ۴۴

۲۹۳

۲۹۴

۲۹۹

۳۰۴

۳۰۸

۳۱۳

۳۱۸

شبیه‌ساز کنکور

آزمون ۴۵

آزمون ۴۶

آزمون ۴۷

آزمون ۴۸

آزمون ۴۹

آزمون ۵۰

۳۲۳

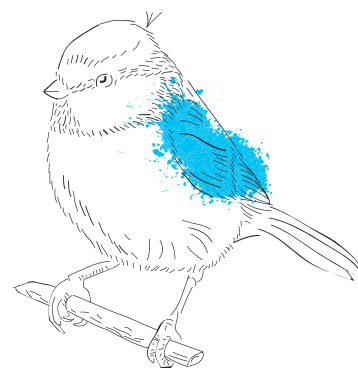
پاسخنامه تشریحی آزمون‌ها

۴۳۳

پاسخ کلیدی آزمون‌ها

درسنامه و آزمون‌های تاریخ ادبیات

شماره آزمون	موضوع آزمون
۱	تاریخ ادبیات (علوم و فنون دهم)
۲	تاریخ ادبیات (علوم و فنون دهم)
۳	تاریخ ادبیات (علوم و فنون یازدهم)
۴	تاریخ ادبیات (علوم و فنون یازدهم)
۵	تاریخ ادبیات (علوم و فنون دوازدهم)
۶	تاریخ ادبیات (علوم و فنون دوازدهم)

زبان ایرانیان پیش از اسلام، پارسی یا فارسی: ریشه و مادر زبان امروز ایرانیان شیوه انتقال آثار فرهنگی و ادبی در ایران پیش از اسلام: نقل سینه به سینه مثلاً کتاب اوستا را موبدان برای اجرای مراسم دینی از حفظ می خواندند و بعدها توسط ساسانیان به نگارش درآمد.

گروه زبان های ایرانی

زبان هایی که از قدیم ترین روزگاران در ایران و مناطق همجوار آن متداول بوده و دارای ویژگی های مشترک هستند.
زبان های ایرانی سه دسته اند: (۱) فارسی باستان (۲) فارسی میانه (۳) فارسی نو همان فارسی دری می باشد)

۱) فارسی باستان:

دوره رواج: زمان هخامنشیان (از ۵۹۹ تا ۳۳۰ سال قبل از میلاد)
آثار بر جای مانده: فرمان ها و نامه های هخامنشیان به خط میخی

۲) فارسی میانه:

محدوده زمانی: حدود ۳۰۰ سال قبل از میلاد تا حدود ۷۰۰ میلادی
علت نامگذاری: اساساً متعلق به سرزمین پارس است و در مرحله میان فارسی باستان و فارسی نو (دری) قرار دارد.
زبان های فارسی میانه دو دسته اند: (۱) پارتی (۲) پهلوی
زبان پارتی:

محدوده تاریخی: اشکانیان تا اوایل دوره ساسانی
محدوده جغرافیایی: شمال و شمال شرقی ایران
زبان پهلوی:

محدوده تاریخی: دوره ساسانیان
(زبان رسمی ساسانیان پهلوی بوده است)

ویژگی های آثار پدید آمده به زبان پهلوی:

- ۱- بیشتر شامل آثار دینی زرتشتی است، حتی رساله های کوچکی که معمولاً آن را در زمره آثار غیردینی به شمار می آورند، مانند «یادگار زیران» نیز رنگ و بوی دینی دارند.
- ۲- آثار ادبی منثور و منظوم این زبان از میان رفته است ولی ترجمه عربی و فارسی برخی از آن ها مانند «کلیله و دمنه» و «هزار و یک شب» در دست است که آن ها هم دچار تغییرات فراوانی شده اند.
- ۳- آثار ادبی پهلوی به سبب اهمیتی که سنت شفاهی در ایران پیش از اسلام داشته است، غالباً به کتابت در نیامده اند.
- ۴- اشعار کمی به زبان پهلوی در دست است و آنچه که باقی مانده است نیز دچار تحریف هایی شده است.
- ۵- بعضی از قطعات، بازمانده اشعار تعلیمی و اخلاقی اند، این قطعات شعری در میان اندرزنامه های منثور جای دارند، مانند منظومه «درخت آسوریک» و «یادگار زیران» که هر دو اصل پارتی دارند.

۳) فارسی نو (دری)

محدوده تاریخی: در مفهوم واقعی خود، پس از انقراض ساسانیان، تقریباً هم زمان با روی کار آمدن «طاهریان» به عنوان نخستین دولت اسلامی پدید آمد.
محدوده جغرافیایی: منطقه رواج آن نخست در شرق و شمال شرقی ایران بود، ولی پس از این که موجودیت خود را به سرسختی حفظ کرد و به تدریج غنی گشت، زبان عمومی سراسر ایران شد.
چگونگی شکل گیری: پس از ورود اسلام اسلام به ایران، زبان فارسی با پشت سر گذاشتن تحول جدید و با بهره گیری از الفبای خط عربی به مرحله جدیدی به نام فارسی نو (دری) وارد شد.

علت نامگذاری: چون زبان دری، زبان درباری ساسانیان، زبان محاوره و مکاتبه مقامات دولتی بوده است. جایگاه و مرتبه: نخستین صورت زبان ادبی فارسی نو در برابر نفوذ عناصر زبان عربی به شمار می‌آید.

سه قرن اول هجری:

محدوده تاریخی، همزمان با دولت‌های طاهریان و صفاریان
فعالیت‌های تاریخی و فرهنگی ایران در سه قرن اول هجری:
 پس از انقراض و سقوط ساسانیان، ایرانیان به فعالیت‌های علمی و ادبی خود ادامه دادند و به زبان‌های فارسی و پهلوی و عربی آثار فراوانی پدید آوردند. در آغاز قرن سوم هجری، دولت نیمه مستقل طاهری و پس از آن دولت مستقل صفاری بر سر کار آمدند.
یعقوب لیث صفاری:

۱) برای ایجاد حکومت مستقل ایرانی و برانداختن یا ضعیف کردن حکومت بغداد دست به کار شد تا عظمت و اقتدار گذشته ایران را احیا کند.
 ۲) به زبان عربی آشنا نبود و اجازه ورود این زبان را به دستگاه حکومت خود نداد و به همان دلیل زبان فارسی دری را زبان رسمی قلمرو خود اعلام کرد ضمناً بعد از صفاریان دولت‌های سامانی، آل بویه و حکومت‌های کوچک دیگری روی کار آمدند و زبان فارسی دری این موقعیت را یافت تا به عنوان زبان رسمی شناخته شود و در فضای ادبی، سیاسی و علمی رشد کند.

قرن چهارم و نیمه اول قرن پنجم هجری (دوره سامانی)

محدوده تاریخی: از زمان روی کار آمدن سامانیان تا شکست آنان از ترکان آل افراسیاب و به قدرت رسیدن غزنویان.
 قرن چهارم و نیمه اول قرن پنجم، مهم‌ترین دوره تمدن اسلامی ایران بود و نظم و نثر فارسی در این دوره شکوفا شد.

تأثیر سامانیان بر فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی:

در آغاز این دوره، دولت سامانی روی کار آمد و رسم‌ها و سنت‌های کهن ایرانی را رواج داد.
 در زمان سامانیان، بخارا عمده‌ترین مرکز فرهنگی به شمار می‌آمد و دانشمندان این شهر آثار ارزنده‌ای را به پارسی و عربی در قلمرو فرهنگ اسلامی تألیف کردند.
 آغاز این دوره که از نظر تاریخی هم‌زمان با اوج حکومت سامانیان است، عصر اندیشه استقلال ملی ایران به شمار می‌آید.
 پادشاهان سامانی با تأکید بر ضرورت تألیف به زبان فارسی دری و گردآوری تاریخ و روایات گذشته ایرانی، در برابر خلافت بغداد به هویت مستقل خود رسیدند.
 با تشویق شاعران و نویسندگان کوشیدند در ماوراءالنهر و خراسان بزرگ، ترکیب تازه‌ای از هویت فرهنگی ایران، یعنی بازیافتن اندیشه ایرانی در چارچوب فرهنگ اسلامی را شروع کنند.
 این درخشش با شکست سامانیان از ترکان آل افراسیاب به تیرگی گرایید و خراسان ابتدا به دست سبکتگین و سپس به دست پسرش - محمود - افتاد.

دوره غزنوی

در سال ۳۵۱ هجری در غزنه حکومت خود را تشکیل دادند. آن‌ها برای ماندگاری حکومت نوپای خود مجبور شدند زبان فارسی را رواج دهند. دربار غزنوی دست کم تا پایان سلطنت مسعود - پسر محمود - به وجود شاعران بزرگ فارسی سرای مزین شد. در عصر سامانی مانند عنصری، منوچهری و فرخی آراسته بود.

ویژگی‌های فرهنگی، ادبی و علمی قرن چهارم

پایه حماسه‌های ملی ایران به زبان فارسی در این قرن گذاشته شد دوره طلایی همراه با شکوفایی روح ایرانی بود که دانشمند بزرگی چون محمدبن زکریای رازی و فردوسی در این دوره بودند.

در مجموع قرن چهارم دوران غلبه، رواج، حفظ و ارائه آداب و رسوم ملی ایران بود.

ویژگی‌های فرهنگی، ادبی و علمی قرن چهارم و اوائل قرن پنجم هجری:

این دوره، دوره ترقی همه زمینه‌های ملی بود.
 دانشمندان مشهوری از آغاز تا پایان این دوره در زمینه فلسفه، طب و علوم دینی سرگرم تألیف بودند.
 از چهره‌های برجسته این دوره ابوعلی سیناست که در همه علوم روزگار تبخّر داشته و به فارسی و عربی نیز شعر می‌سرود.
 نظم و نثر در این دوره شکوفا شد و وجود شاعرانی چون رودکی، فردوسی و عنصری و بسیاری شاعران دیگر، بیانگر اهمیت این دوره است:

در ابتدای این دوره هنوز بیشتر دانشمندان ایرانی به ضرورت، آثار خود را به زبان عربی می‌نوشتند تا در سراسر دنیای اسلام خوانندگان بیشتری داشته باشند. در این دوره بسیاری از اصطلاحات علمی، ادبی، دینی و سیاسی جدید از راه ترجمه متون عربی وارد فارسی دری شد. پس از چند سده رواج و نفوذ معارف اسلامی و متون دینی، در این دوره آمیختگی زبان فارسی دری با زبان عربی افزایش یافت.

شعر فارسی در قرن چهارم و نیمه اول قرن پنجم هجری

شعر فارسی در این دوره به دست رودکی آغاز شد. به همین سبب او را «پدر شعر فارسی» نامیده‌اند.

ویژگی‌های شعر این دوره:

- ۱- سادگی فکر و روانی کلام
- ۲- توجه شاعران به واقعیت بیرونی
- ۳- آوردن ترکیب‌های تازه
- ۴- به کارگیری استعاره‌های دلپذیر و تشبیه‌های گوناگون
- ۵- استفاده از انواع توصیف

رایج‌ترین انواع شعر فارسی در این دوره:

حماسی: فردوسی، حماسه ملی ایران و شعر حماسی را به اوج رساند.

از آغاز ادبیات فارسی و به پیروی از شعر عربی رواج پیدا کرده بود. مدحی (مدیحه‌سرایی) با شاعران بزرگ درباری و مدح پادشاهان و رجال درباری جایگاه خود را پیدا کرد. غنایی: با رودکی و شهید بلخی مستحکم شد.

گونه‌های دیگر شعر در قرن چهارم و اوایل قرن پنجم هجری:

- ۱- شعر حکمی و اندرز (تعلیمی) هم در این دوره به وجود آمده ولی در دوره سلجوقیان به پختگی رسید.
- ۲- داستان‌سرایی و قصه‌پردازی و آوردن حکایت‌ها و مثل‌ها نیز در این دوره شروع شد.

نکته: * کسایی مروزی: در باب موعظه و نصیحت (تعلیمی) قصیده تمام و کمال سرود.

* ناصر خسرو: شیوه کسایی مروزی را ادامه داد.

نثر فارسی در قرن چهارم و نیز اول قرن پنجم

در این دوره نثر هم مانند شعر رشد کرد و آثاری به زبان فارسی دری پدید آمد.

ویژگی‌های نثر این دوره:

- (۱) ساده و روان (۲) توجه بیشتر به موضوعات حماسی و ملی و تاریخی (۳) رایج نشدن اصطلاحات علمی و اشعار و امثال در نثر (۴) وجود لغات مهجور و کهن (۵) کوتاهی جملات
- مهمترین آثار متثور این دوره:**
- (۱) شاهنامه منشور ابومنصوری (۲) ترجمه تفسیر طبری (۳) تاریخ بلعمی

① **شاهنامه ابومنصوری:**

حدود سال ۳۴۶ (ه.ق) به دست عده‌ای از دانشوران خراسان نوشته شد و موضوع کتاب تاریخ گذشته ایران است و امروزه فقط چند صفحه از مقدمه آن باقی مانده است.

② **ترجمه تفسیر طبری:**

اصل آن را محمد بن جریر طبری به زبان عربی نوشته است. جمعی از دانشمندان آن دوران آن را به فارسی برگردانده‌اند و نثر کتاب ساده و مرسل (روان) است.

③ **تاریخ بلعمی:**

اصل این کتاب را محمد بن جریر طبری تحت عنوان «تاریخ الرسل و الملوك» و به زبان عربی نوشته است. «بلعمی» به دستور «منصور بن نوح سامانی» آن را به فارسی برگردانده است و بلعمی همزمان با ترجمه کتاب، اطلاعات دیگری درباره تاریخ ایران به آن افزوده است و با حذف مطالبی از اصل تاریخ طبری، آن را به صورت تألیفی مستقل در آورده که به تاریخ بلعمی مشهور است.

درس ۱۰- زبان و ادبیات فارسی در سده‌های پنجم و ششم و ویژگی‌های سبکی آن

تلاش شاعران ایران از قرن سوم تا اواسط قرن پنجم موجب گسترش زبان و ادب فارسی در شرق و شمال شرقی ایران، یعنی ماوراءالنهر، خراسان و سیستان شد.

عوامل مهم پیشرفت و گسترش زبان و ادبیات فارسی در سده‌های پنجم و ششم هجری:

۱- گرایش امرا در جلب عالمان و ادیبان به دربار

۲- لشکرکشی‌ها و فتوحات غزنویان

۳- توسعه مدارس و مراکز تعلیم

رخدادهای عمده در زبان و ادبیات فارسی سده‌های پنجم و ششم هجری:

۱- گسترش فارسی دری و آمیزش آن با کلمات و لغات نواحی مرکزی و غربی ایران

۲- در آمیختن زبان فارسی و مفردات و ترکیبات زبان عربی

۳- آمیختگی با واژه‌ها، نام‌ها و لقب‌های غیر رایج در عصر غزنوی و سلجوقی

۴- راه‌یابی و نشر و گسترش زبان فارسی در هندوستان و آسیای صغیر

۵- قلمداد شدن زبان فارسی به عنوان زبان مقدس و زبان سیاسی و نظامی در میان هندوان

چرا در این دوره زبان فارسی با واژگان عربی در آمیخت؟

زیرا در مدارس آن دوران، عمدتاً تحصیل علوم دینی و ادبی میسر بود، به همین دلیل بزرگان و شاعران، پیش از هر چیز، با زبان و ادبیات فارسی آشنا می‌شدند.

وضعیت شعر در سده‌های پنجم و ششم هجری:

• تا حدود نیمه دوم قرن پنجم و آغاز قرن ششم، شعر پارسی تحت تأثیر سبک دوره سامانی و غزنوی است. یعنی سخن شاعرانی چون ناصر خسرو نیز در همین سبک است

• گروهی از شاعران در این دوره، در عین تقلید از پیشینیان، خود نیز نوآوری‌ها و ابتکاراتی را پدید می‌آوردند که باعث دگرگونی در سبک سخن فارسی شد.

• موضوع قابل توجه در شعر نیمه دوم قرن ششم، علاقمندی شاعران به سرودن غزل‌های لطیف و زیباست.

مراکز و حوزه‌های جغرافیایی شعر و ادب فارسی در سده‌های پنجم و ششم هجری:

① حوزه خراسان و سیستان:

شاعرانی همچون انوری و هم سبکان او در آوردن مضامین دقیق در غزل کوشیدند تحولی که سنایی و انوری در غزل ایجاد کردند باعث شد تا در قرن هفتم تغییری رخ دهد.

② حوزه آذربایجان:

در شمال غرب ایران، شاعرانی ظهور کردند که در ادب فارسی، کار آنان تازگی داشت خاقانی و نظامی از دسته شاعران معروف آذربایجان بودند.

③ حوزه فارس و نواحی مرکزی ایران (عراق عجم)

در این حوزه ادبی، شاعران و نویسندگان مشهوری ظهور کردند که در تجدید سبک، بسیار تأثیر داشتند. جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی از جمله شاعران این تجدید است. سبک شعر در این دوره متحول شد و عمدتاً از شیوه شاعری پیش از خود (نیمه دوم قرن ششم و اوایل قرن هفتم) متمایز شد و مقدمه تغییر سبک از خراسانی به عراقی را پدید آورد.

ویژگی‌های شعر فارسی و سرایندگان آن در این دوره:

۱- سبک گویندگی و موضوعات شعری متنوع شد و در انواع ادبی همچون: مدح، هجو، طنز، وعظ و حکمت داستان‌سرایی، تغزل و حماسه به کار گرفته شد.

۲- برخی از شاعران از ادبیات عرب تأثیر گرفتند.

۳- بعضی از شاعران از دربار و تملق کناره می‌جستند. (همچون ناصر خسرو)

۴- پس از ناصر خسرو، سنایی هم که مدیحه‌گوی بود، به سیر و سلوک معنوی پرداخت و از دربار و تملق کناره‌گیری کرد، تحول روحی و معنوی سنایی باعث آغازی برای دگرگونی ادبیات فارسی شد و به پیروی از او بسیاری از شاعران به تصوف و عرفان روی آوردند و شاعران بزرگی چون عطار و مولوی ظهور کردند.

۵- با خروج شعر از دربارها و ورود آن به خانقاه‌ها: اولاً دامنه موضوعات آن وسیع‌تر شد ثانیاً بر سادگی بیان، قدرت عواطف، عمق افکار و اندیشه‌هایی که موضوع شعر فارسی بود افزوده شد و ثالثاً خانقاه‌ها در شمار پشتیبانان و پناهگاه‌های شعر فارسی در آمدند.

۶- حکمت و دانش و اندیشه‌های دینی در شعر این دوره تأثیر عمیقی بخشید و جزئی از مضامین شعری شد.

۷- بدیعی شاعران نسبت به دنیا و بریدن از آن، شکایت از روزگار، بیان ناخرسندی فرزندان از اوضاع زمانه خویش و طرح نابسامانی‌های اجتماعی از مضامین برجسته شعر این دوره است.

ویژگی‌های سبکی شعر در قرن ششم هجری:

ویژگی زبانی	ویژگی ادبی	ویژگی فکری
۱- از میان رفتن لغات مهجور فارسی نسبت به سبک خراسانی	۱- رواج و اوج‌گیری بیشتر قالب‌های شعری به ویژه غزل و مثنوی	۱- ورود اصطلاحات عرفانی با گسترش عرفان و تصوف
۲- فراوانی ترکیبات نو	۲- رواج داستان‌سرایی و منظومه‌های داستانی	۲- فراوانی وعظ و اندرز در شعر
۳- کاهش سالگرد و روانی کلام و حرکت آن به سوی دشواری	۳- توجه بیشتر به آرایه‌های ادبی	۳- فاصله گرفتن غزل از عشق زمینی
۴- ورود لغات ترکی و مغولی به زبان فارسی	۴- به کارگیری ردیف‌های فعلی و اسمی دشوار در شعر	۴- رواج هجو در شعر
۵- کاربرد فراوان لغات عربی		۵- رواج حس دینی
		۶- رواج مفاخره، شکایت و انتقاد اجتماعی

نثر فارسی در قرن‌های پنجم و ششم هجری:

- این دوره یکی از مهم‌ترین دوره‌های کمال و گسترش نثر فارسی است.
- نثر فارسی در قرن چهارم و اوایل قرن پنجم تازه ظهور کرده بود و در آغاز راه بود.
- اما در نیمه قرن پنجم به بلوغ رسید و قرن ششم و اوایل قرن هفتم دوران کمال و پختگی آن است.

ویژگی‌های کلی نثر این دوره:

- ۱- تألیف کتب در موضوعات گوناگون علمی رواج یافت.
- ۲- «نثر ساده» به کمال رسید و «نثر مصنوع» هم رایج شد.
- ۳- نویسندگان این دوره به فارسی‌نویسی توجه زیادی داشتند.

عمده‌ترین دلایل توجه نویسندگان این دوره به فارسی‌نویسی:

- ۱- گسترش عرفان و تصوف
- ۲- شکل‌گیری دولت سلجوقی و بهره‌گیری از دبیران و نویسندگان تربیت یافته در خراسان و عراق.

انواع نثر فارسی:

- ۱- نثر موزون یا آهنگین (مستجع)
 - ۲- نثر فنی
- مشخصات نثر موزون:**
- ویژگی اصلی نثر: به کارگیری سجع
- ویژگی دیگر این نوع نثر: داشتن جملات کوتاه
- خواجه عبدالله انصاری نثر موزون را به کمال می‌رساند.
- تفسیر و کشف الاسرار از ابوالفضل میبدی نمونه دیگر نثر موزون است که تحت تأثیر خواجه عبدالله انصاری نوشته شده است.
- مشخصات نثر فنی:**

ویژگی‌ها:

- ۱- آوردن آرایه‌های فراوان
 - ۲- کاربرد امثال و اشعار گوناگون از عربی و فارسی
 - ۳- کاربرد اصطلاحات علمی
- دوره رواج:** قرن ششم هجری
- کتاب کلیله و دمنه از ابوالمعالی نصرالله مشکي (۶۳۵ هـ. ق) نخستین نمونه از این نثر است.

قرن هفتم:

زمینه‌های تغییر سبک در متون زبان فارسی:

- ۱- روی کار آمدن حکومت‌های غزنوی و سلجوقی
- ۲- تغییر مرکز ادبی و سیاسی از خراسان به عراق عجم (سبک عراقی از اوایل قرن هفتم تا اوایل قرن دهم به مدت ۳۰۰ سال سبک غالب متون ادب فارسی بود.)

اثرات حمله مغول:

- ۱- به نظام اقتصادی، کشاورزی و فرهنگی ایران آسیب‌های عمده‌ای رساندند.
 - ۲- خراسان که کانون فرهنگی ایران بود، ویران شد.
 - ۳- بسیاری از مدارس، که مهد علم و فرهنگ بودند، از بین رفتند.
 - ۴- بزرگانی چون نجم‌الدین گبری و فریدالدین عطار نیشابوری و کمال‌الدین اسماعیل در یورش ویرانگر مغول، کشته شدند.
 - ۵- بنیان فرهنگ و اخلاق نیز تباہ و ویران گردید.
 - ۶- دوستداران فرهنگ و اخلاق که سرخورده و مأیوس شده بودند، اغلب منزوی شدند و به تصوّف پناه بردند تا به آرامش برسند.
 - ۷- و برای تسکین خود به ادبیاتی روی آوردند که بر عواطف انسانی، ترویج روحیه تسامح و تساهل، خدمت به خلق، آزادی و اعتقاد به بی‌ثباتی دنیا تکیه داشت. (تساهل: آسان گرفتن بر یکدیگر؛ تسامح: مدارا)
 - ۸- برچیده شدن حکومت آخرین خلیفه عباسی (المستعصم بالله) که باعث از رواج افتادن زبان عربی نیز شد.
- کمال‌الدین، مدّاح جلال‌الدّین خوارزمشاه، که خود در سال ۶۳۵ هـ. ق. به دست مغولان در اصفهان کشته شد، درباره قتل عام سال ۶۳۳ هـ. ق. مغولان در اصفهان می‌گوید:

کس نیست که تا بر وطن خود گرید / بر حال تباہ مردم بد گرید
دی بر سر مرده‌ای دو صد شیون بود / امروز یکی نیست که بر صد گرید

دلیل نام‌گذاری سبک این دوره به «عراقی»:

- ۱- بعد از حمله مغول کانون‌های فرهنگی از خراسان به عراق عجم منتقل شد. (اولین نشانه‌های تغییر سبک از زمان سلجوقیان آغاز شده، اما خراسان هنوز به طور کامل ویران نشده بود)
- ۲- شاعران و نویسندگان بزرگ در این دوره غالباً از اهالی شهرهای عراق عجم (اصفهان، همدان، ری، اراک کنونی و ...) بودند.

دلایل سستی و نابسامانی وضعیت ادبیات و زبان فارسی:

- بسیاری از دانشمندان و ادیبان کشته و یا متواری شدند.
- دیگر از دربارهای ادب دوست و خاندان‌های فرهنگ پرور خبری نبود.
- عوامل مثبت پس از حمله مغول که موجب رشد ادبیات شد:
- ۱- انتقال قدرت از خراسان به مرکز ایران، زبان و ادبیات فارسی در ناحیه عراق عجم گسترش یافت.
 - ۲- در حوزه‌های ری، فارس، همدان و اطراف آن‌ها آثار ارزشمندی پدید آمد.
 - ۳- زمینه‌هایی برای تغییر سبک از خراسانی به عراقی ایجاد شد.
 - ۴- در این زمان قالب‌های جدیدی نیز در شعر و نثر پدید آمد.

مشخصات شعر این عصر:

ویژگی شعر:

۱- شعر این عصر نرم و دلنشین است.

۲- برخوردار از معانی عمیق انسانی و آسمانی است.

در این دوره اکثر شاعران از حاکمان روی برتافتند. در نتیجه قصیده که پیش از این در خدمت ستایش فرمانروایان بود، کمرنگ شد و غزل که زبان دل و عشق بود، گسترش یافت؛

مثنوی: البته قالب مثنوی نیز برای ظهور عاطفه، اخلاق و عرفان میدان وسیعی پدید آورد و در نمونه‌های ارزشمندی مانند مثنوی مولوی، حماسه‌ای عرفانی سروده شد که قهرمانش، انسان پاک نهاد و خداجویی است که به نربد با هوای نفس می‌پردازد.

جریان‌های نثر این دوره:

۱- ساده‌نویسی: در آثاری مثل طبقات ناصری و مرصادالعباد

۲- پیچیده‌نویسی: با محتوای تاریخ حاکمان وقت در آثاری مثل تاریخ وصاف و تاریخ جهانگشا

معروف‌ترین شاعران و نویسندگان این عصر:

مولانا جلال‌الدین بلخی معروف به مولوی

از شاخص‌ترین شاعران عارف است، که در دو محور اندیشه و احساس آثار جاودانه‌ای پدید آورد.

او در مثنوی معنوی و دیوان شمس، بسیاری از معارف بشری و مسایل عرفانی را بیان کرده است.

از میان آثار منشور مولانا، فیه ما فیه و مجالس سبعه را مولانا گفته و شاگردان نوشته‌اند و مکاتیب، مجموعه نامه‌های مولانا به قلم خود اوست. اثر اخیر سبک نثر وی را بیشتر و بهتر نمودار می‌سازد.

سعدی

فرمانروای ملک سخن، گلستان را به نثر مسجع و بوستان را در قالب مثنوی پدید آورد؛ دو اثر ارزشمندی که به ما درس اخلاق و حکمت را می‌آموزد.

استاد سخن نه تنها در ادبیات تعلیمی سخن‌گوی ضمیر خودآگاه ایرانی است.

در سرودن غزل‌های عاشقانه نیز سرآمد شاعران و نویسندگان فارسی زبان است.

وی در بیشتر قالب‌های ادبی طبع‌آزمایی کرده است.

فخرالدین عراقی

صاحب غزل‌های عرفانی زیبا است.

اثر: مثنوی عشاق‌نامه

موضوع: او در هر فصل این مثنوی به یکی از مباحث عرفانی پرداخته و سخن را با تمثیل و حکایت به پایان رسانده است.

اثر: لمعات

او در کتاب لمعات خود سیر و سلوک عارفانه را در قالب نظم و نثر بیان کرده است.

نجم‌الدین رازی (معروف به نجم دایه)

از منشیان و نویسندگان توانا و از عارفان وارسته این دوره است.

او کتاب مرصاد العباد من المبدأ الی المعاد را در بیان سلوک دین و تربیت نفس انسانی نوشت.

نثر کتاب گاهی ساده و گاه دارای سجع و موازنه است.

علاوه بر این نویسنده در خلال موضوعات کتاب، احادیث، آیات و اشعاری از خود و شاعران دیگر نقل می‌کند. این اثر که نثری شیوا، آراسته و دل‌انگیز دارد، در بین متون عارفانه از مرتبه‌ای والا برخوردار است.

عطاملک جوینی

از نثرنویسان این دوره است.

خاندان او از افراد بانفوذ حکومت مغولان بودند.

وی از نوجوانی به کارهای دیوانی پرداخت و در سفرهای متعددی حضور داشت.

او اطلاعات فراوانی درباره تاریخ مغولان کسب کرد، که موجب تألیف کتاب تاریخ جهانگشا شد.

نوع نثر اثر: مصنوع و دشوار

موضوع: شرح ظهور چنگیز، احوال و فتوحات او، تاریخ خوارزمشاهیان، فتح قلعه‌های اسماعیلیه و حکومت جانشینان حسن صباح

خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی

چهره‌ای علمی و سیاسی در عصر ایلخانان

وی وزیر مقتدر غازان خان و اولجایتو بود.

اقدام مهم فرهنگی تأسیس عمارت ربع رشیدی در تبریز

مهم‌ترین کتاب او جامع التواریخ به نثری عالمانه و پخته

شمس قیس رازی

نویسنده زبردست این دوره

اثر معروفش، الْمُعْجَم فی مَعَايِر اشعار العجم

ویژگی نثر: در مقدمه دارای نثر مصنوع و در اصل کتاب دارای نثری ساده و عالمانه

عنوان مهم: نخستین و مهم‌ترین آثار در علم عروض، قافیه، بدیع و نقد شعر.

قرن هشتم

دلایل ایجاد فرصت بروز عقاید مختلف در قرن هشتم:

بی‌اعتقادی برخی از ایلخانان مغول و بی‌تعصبی برخی دیگر نسبت به مذاهب رایج.

اتفاقات مهم قرن هشتم:

قلمرو بالندگی زبان و فرهنگ فارسی نیز عرصه وسیعی یافت، به طوری که از شبه قاره هند تا آسیای صغیر، بسیاری به این زبان سخن می‌گفتند، ضمن این که عراق

عجم و مهم‌تر از آن شهر شیراز همچنان در حکم مرکز ادبی این عصر به شمار می‌رفت.

دربارهای ادب دوست ایرانی تبار از بین می‌رود و در نتیجه قصیده‌سرایی از رونق می‌افتد و زبان شعر جز درسروده‌های شاعران شاخص، مانند خواجه و حافظ، به

سستی گرایش پیدا می‌کند.

معروف‌ترین شاعران و نویسندگان این عصر:**خواجه کرمانی**

از غزل‌پردازان برجسته این دوره است.

غزل‌های او بر حافظ تأثیرگذار بوده است.

چند مثنوی به پیروی از پنج گنج نظامی سروده که نشان‌دهنده استادی او در شاعری است. شعر او در مجموع، کمال یافته و پخته است.

ابن یمین

شاعر عصر سربداران

مردی دهقان پیشه

قدرت شاعری: قطعات

محتوای اشعار: تأکید بر قناعت پیشگی و بی‌اعتباری دنیا

مرد آزاده در میان گروه / گر چه خوشخو و عاقل و داناست

محترم آن گهی تواند بود / که از ایشان به مالش استغناست

وان که محتاج خلق شد، خوار است / گر چه در علم، بوعلی سیناست

حافظ

شاعر سرآمد قرن هشتم

او با تلفیق عشق و عرفان، غزل فارسی را به کمال رسانید.

لحن اشعار: گزنده، طنزآمیز و سرشار از خیرخواهی و اصلاح طلبی

ویژگی غزل: نمود فرهنگ گذشته ایران با همه کمال ایرانی اسلامی خود

تعبیر حافظ از شعر خود: بیت‌الغزل معرفت

شعر حافظ همه بیت‌الغزل معرفت است / آفرین بر نفس دلکش و لطف سخنش

سلمان ساوجی

در غزل دارای توجه خاصی به سعدی و مولوی دارای قصایدی نیز در سبک عراقی است. مثنوی جمشید و خورشید او به شیوه داستان‌های نظامی سروده شده است.

عبید زاکانی

او در نکته‌یابی و انتقادهای ظریف اجتماعی معروف است. شاعری که ناملایمات اوضاع آشفته روزگار خود را برنمی‌تافت و تزویر و ریاکاری حاکمان را در آثارش به تصویر می‌کشید. آثار: رساله دلگشا، اخلاق الاشراف و صد پند (هر سه منثور)

شیوه بیان: طنز

منظومه موش و گربه

موضوع: بیان ناهنجاری‌های اجتماعی

شیوه بیان: طنز و تمثیل

حمدالله مستوفی

از موثرخان مشهور ایرانی

اثر: تاریخ گزیده

موضوع: تاریخ پیامبران، خلفای چهارگانه، خلفای بنی عباس و تاریخ ایران را تا سال ۷۳۰ هـ. ق.

قرن نهم

رخدادهای مهم:

گسترش هنرهای چون مینیاتور، معماری و تذهیب

رواج تاریخ‌نویسی

رونق ادبیات و تألیف کتاب‌های ارزشمندی توسط جامی و دولت‌شاه

رونق ادبیات تقلیدی به جای تحقیق در این دوره به این سبب بود که:

۱- سطحی بودن کتاب‌های تحقیقی

۲- تقلیدی و فاقد نوآوری بودن ادبیات شد

معروف‌ترین شاعران و نویسندگان این عصر:

جامی

معروف‌ترین شاعر این قرن

آثار: کتاب بهارستان را به تقلید از گلستان سعدی

نفحات الانس: به کار بردن شیوه تذکره‌الاولیای عطار در بیان حقایق عرفانی و ذکر احوال عارفان

مثنوی تحفه الاحرار: پیروی از نظامی

گفت به مجنون صمنی در دمشق / کای شده مستغرق دریای عشق

عشق چه و مرتبه عشق چیست؟ / عاشق و معشوق در این پرده کیست؟

عاشق یکرنگ و حقیقت‌شناس / گفت که ای محو امید و هراس

نیست به جز عشق در این پرده کس / اول و آخر همه عشق است و بس

شاه نعمت الله ولی

شاعر قرن نهم

دارای مقام بلند در تصوف و طریقت و سرسلسله صوفیان نعمت اللهی

اثر: دیوان شعر (سرشار از مضامین عرفانی)

اثر: تذکره دولتشاه (شرح احوال بیش از صد تن از شاعران ایرانی از آغاز تا زمان مؤلف)
این اثر به تشویق امیرعلی شیر نوایی نوشته شده است.

درس ۷- تاریخ ادبیات در قرن‌های دهم و یازدهم

قرن دهم هجری:

در قرن دهم هجری حکومت در دست جانشینان تیمور بود. اوضاع اجتماعی و سیاسی ایران به طور کلی وضع ادبیات نیز به تبع آن آشفته بود.
دو جریان شعری رایج در این دوره:

۱- شیوه بابافغانی:

منظور از این شیوه، شعر لطیف و فصیحی است که به طور طبیعی و به شیوه کسانی چون حافظ و سعدی در جریان بود.

۲- مکتب وقوع:

- این شیوه نتیجه چاره‌اندیشی شاعران برای تغییر سبک و رهایی از گرفتاری تقلید بود.
- این شیوه بازتاب طبیعی محیط اجتماعی قرن دهم بود که البته راه به جایی نبرد.

وضعیت زبان و ادبیات فارسی در قرن دهم:

- سیطره درازمدت مغولان و تیموریان بر سرزمین ایران و ویرانی‌ها و خرابی‌هایی که در همه زمینه‌ها به بار آوردند. دانش، فرهنگ و ادبیات را تحت الشعاع قرار داد.
- بعد از ظهور شاعران بزرگی همچون سعدی، مولوی و حافظ در دوره عراقی، به دلیل تسلط طولانی مدت مغولان و تیموریان، جایی برای رشد زبان و ادبیات فارسی و ادیبان باقی نماند.

شاعران این دوره معتقد بودند:

- ۱- سبک عراقی از واقعیت دور شده است.
 - ۲- کاملاً جنبه ذهنی و تخیلی یافته است.
 - ۳- با ادامه پابندی به سنن ادبی نابود می‌شود.
- پس باید ۱- به سوی حقیقت‌گویی و واقع‌گویی بازگشت ۲- به مسائل اجتماعی و انتقادهای سیاسی پرداخت.

نکته: قالب عزل اجازه ورود با موضوعات مدنظر را به خود نمی‌داد.

دلایل روی آوردن شاعران به دربار هند:

- ۱- کم‌توجهی و بی‌مهری شاهان صفوی به شاعران
- ۲- شاعرنوازی و ادب‌گرایی سلاطین هند

پیامدهای این اتفاق:

- ۱- آشنایی با تفکرات و معارف هندوان و فراهم شدن مقدمات تغییر سبک
 - ۲- تأثیرپذیری فرهنگ هند از فرهنگ ایرانی
 - ۳- استقبال فضای هند از تألیف کتاب و سرودن شعر به زبان فارسی و بها دادن به فرهنگ آن
 - ۴- به فارسی سخن گفتن شاهان گورکانی هند
 - ۵- رسمی شدن زبان فارسی در شبه قاره هند تا زمان حاکمیت استعمار انگلیس
- ضمناً برخی شاعران که به دربارهای هند روی آوردند، پس از کسب ثروت و شهرت به ایران بازگشتند.

وضعیت ادبیات خارج از هند:

اصفهان از دیدگاه ادبی توسعه یافت.

به جز اصفهان مناطق دیگر ایران هم رشد و توسعه و شور و جنبشی یافت. مثلاً آذربایجان و نواحی مرکزی ایران به کانون‌های مهمی برای شاعران و ... تبدیل شد

دلایل رشد ادبیات (شعر و شاعری)، معماری و انواع هنر در عصر صفوی

- ۱- شاهان صفوی اگر چه که ترک بودند، اما به رشد فارسی نیز علاقه نشان دادند.
- ۲- برخی از شاهان صفوی مقام شیخی و رهبری در طریقت داشتند، به همین دلیل لازم می‌دیدند خود را در چنین مقام فرهنگی عالی نگه دارند.
- ۳- عده‌ای از شاهان صفوی با رؤسای مذاهب در تماس بودند.
- ۴- وجود رقاباتی چون شاهان عثمانی و هندی که آن‌ها نیز علاقمند به مسائل فرهنگی بودند.

تأثیرات شاهان صفوی بر فرهنگ و هنر و ادب ایران:

- ۱- پدید آمدن آثار و نوشته‌هایی به زبان فارسی
- ۲- رشد فراوان و توسعه هنرهای چون: معماری، قالی‌بافی، سفالگری، شیشه‌سازی، نقاشی، تذهیب و خوشنویسی
- ۳- ظهور مفاخر هنری: الف) کمال‌الدین بهزاد «در دوره شاه اسماعیل»
ب) رضا عباسی «در دوره شاه عباس»

برخی از شعرای معروف قرن دهم هجری:

بابافغانی شیرازی	از شعرای تأثیرگذار این دوره در کشور شعر وی از نظر دقت، ظرافت و دقت معانی مشهور است.
وحشی بافقی	سبک شعرش حد واسط سبک دوره عراقی و سبک هندی است. واقع‌گرایی شاخصه اصلی شعر او است.
محتشم کاشانی	در سرودن شعر مذهبی معروف است. ترکیب‌بند عاشورایی او زبانزد است: باز این چه شورش است که در خلق عالم است / باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتم است باز این چه رستخیز عظیم است کز زمین / بی‌نفع صور خاسته تا عرش اعظم است

قرن یازدهم:

- حکومت صفوی مذهب شیعه را ترویج کرد و به شعر ستایشی و درباری و عاشقانه‌های زمینی توجه نمی‌کرد.
پس سبب شد که شاعران توجه کنند به:
۱- مضامین پند و اندرز ۲- توصیف و بیان امور طبیعی ۳- تبدیل موضوعات و تمثیلات کهن به مضامین تازه به زبان جدید

وضعیت ادبیات در قرن یازدهم هجری:

- البته محدود نبودن شعر به دربار و از بین رفتن طبقه مدیحه‌سرایان درباری باعث شد که طبقات و گروه‌های بیشتری مدعی شعر و شاعری بودند.
شاعران مدیحه‌سرای ایران در عصر صفوی به دو دلیل مهاجرت کردند به چند:
۱- بها ندادن شاهان صفوی به شعر ستایشی
۲- رواج داشتن بازار قصیده و مدح در دربار هند
ضمناً در این دوره این امکان برای مردم فراهم شد که هر کس به اندازه توان خود به امور فرهنگی از جمله ادبیات بپردازد؛ به دلایل:
۱- رفاه اقتصادی مردم ۲- آبادانی شهرهای ایران ۳- رونق تجارت کسب‌وکار

معروف‌ترین شاعران قرن یازدهم:

کلیم کاشانی	• به دلیل به کار بردن مضامین ابداعی فراوان، خلاق‌المعانی ثانی لقب گرفت. • در ابداع معانی و خیال‌های رنگین مشهور است. • ضرب‌المثل‌ها و الفاظ محاوره سخن او را برجسته کرده است.
صائب تبریزی	• معروف‌ترین شاعر سبک هندی و از پرکارترین شاعران فارسی • او را «خداوندگار مضامین شعری دانسته‌اند. • در غزل‌سرایی مشهور است. • برخی از تکنیک‌های غزلش شاهکار ذوق و اندیشه‌اند و بسیاری از آن‌ها به صورت ضرب‌المثل رواج یافته‌اند.
بیدل دهلوی	• از جمله شاعران معروف سبک هندی • شهرت او به سبب سرودن غزل‌های خیال‌انگیز و به کار بردن مضمون‌های بدیع و گاه دور از ذهن است. • از ویژگی‌های عمده شعر او «مضمون‌های پیچیده» و «استعاره‌های رنگین خیال‌انگیز و سرشار از ابهام» و «تخیل‌های رمزآمیز شاعرانه» است.

درس ۱- تاریخ ادبیات قرن‌های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)

سبک بازگشت:

کلیت شعر و ادبیات در این دوره:

- از انقراض دولت صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی‌شاه قاجار یعنی دوران حکومت‌های (افشاریه، زندیه و ابتدای دوره قاجار رشد و شکوفایی قابل توجهی در کشور و تاریخ ادبیات نبود).
- شاعران از سبک هندی روی برگرداندند.
- انجمن ادبی «اصفهان» توسط مشتاق اصفهانی و چند نفر دیگر از ادیبان در زمان نادرشاه افشار و کریم‌خان زند اداره می‌شد.
- محدوده تاریخ: از انقراض دولت صفویه تا مشروطه.

پیامدهای روی کار آمدن سلسله قاجار و تثبیت حکومت مرکزی:

- بازگشت به شیوه و الگوی پشتیبان در ادبیات رونق گرفت.
 - انجمن ادبی «نشاط» توسط «عبدالوهاب نشاط» تأسیس شد.
 - انجمن ادبی «خاقان» به ریاست فتحعلی‌شاه، در تهران تأسیس شد.
- هدف انجمن ادبی خاقان: رهایی بخشیدن شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دوره صفوی. آن‌ها برای رسیدن به این هدف راهی جز تقلید از پشتیبان در پیش نگرفتند در نتیجه ← شعر را به دوران گذشته برگرداندند و باعث پیدایش «سبک بازگشت» شدند.

عوامل مؤثر در ایجاد نهضت بازگشت ادبی:

- ۱- تاراج کتابخانه اصفهان که موجب پخش کتب سلطنتی بین مردم شد و سبب آشنایی و دوستی مردم و اهل فن با کتب کهن شد.
 - ۲- توجه به ادبیات در دربار قاجاریه و رونق بازار شعر و شاعری و مدح شاهان
 - ۳- تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیه تزاری
- دلایل پیروی شاعران این دوره از اسلوب‌های کهن:
- ۱- فقر فرهنگی جامعه ۲- سستی و رخوت حاکم بر ادبیات
- سبک‌هایی که شاعران این دوره از آن تقلید کرده‌اند:
- خراسانی و عراقی

دسته‌بندی شاعران این دوره براساس تقلید از قالب‌های شعر گذشتگان:

(الف) قصیده‌سرا: تقلید از شاعران خراسانی و عهد سلجوقی

افراد قصیده‌سرا: صبای کاشانی، قآنی شیرازی، سروش اصفهانی

(ب) غزل‌سرا: تقلید از شاعران سبک عراقی نظیر حافظ و سعدی

افراد غزل‌سرا: مجمر اصفهانی، فروغی بسطامی، نشاط اصفهانی

دلایل اهمیت شاعران این دوره

- شاعران زبان شعر را از آن حالت سستی اواخر سبک هندی نجات دادند.
- اگر نهضت بازگشت ادبی نبود، زبان فاخر فارسی دچار ضعف و سستی بیشتر می‌شد.

دو تن از شاعران دوره بازگشت:

- صبای کاشانی:

نام: فتحعلی خان صبای کاشانی

عنوان: پرچم‌دار بازگشت ادبی و شاخص‌ترین شاعر این دوره

قالب‌های مورد استفاده: مثنوی، قصیده و غزل

آثار: گلشن صبا: به تقلید از بوستان سعدی

خداوندنامه: حماسه‌ای مذهبی در بیان معجزات پیامبر (ص) و دلیری‌های حضرت علی (ع)

● نشاط اصفهانی:

نام: میرزا عبدالوهاب نشاط

زمینه مهارت: نظم و نثر فارسی

مجموعه آثار منظوم و منثور او: «گنجینه نشاط»

دارای قصاید بلند کم نظیر از نظر غزل‌سرایی

افول سبک بازگشت و حرکت به سمت سبک بیداری

محدوده تاریخی: از اواسط دوره قاجار تا امضای فرمان مشروطیت (ه. ق ۱۳۲۴)

عوامل مقدماتی شکل‌گیری دوره بیداری

● عوامل ادبی:

- انتقاد از شعر دوره بازگشت از اواسط دوره قاجار
- رواج موضوعات جدید در جامعه و ادبیات
- ورود اصطلاحات و لغات غربی در شعر
- آمدن شعر این دوره به میان مردم
- توجه شاعران به محتوا بیش از صور خیال و جنبه‌های شاعرانه
- شاعران به این نتیجه رسیدند که در شعر باید تغییر و تحولی ایجاد شود تا مسائل و پدیده‌های تازه را در خود جای دهد.

● عوامل اجتماعی و فرهنگی:

- طرح مباحثی در مورد عقب‌افتادگی و شکست‌های ایران از اواسط دوره قاجار آشنایی شاهان قاجار با تحولات جهانی به دلیل سفرهای آنان به فرنگ
- تأثیر تحصیل کردگان و روشنفکران ایرانی در سرعت بخشیدن به بیداری جامعه ایرانی همگام با تغییرات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی
- انتشار افکار آزادی‌خواهانه و روشنفکرانه در داخل و خارج
- تحولات سیاسی و اجتماعی در ایران و جهان
- عوامل بیان شده، کشور را به سوی تحولی بزرگ سوق داد که نوگرایی و نوآوری گرایید و سبب شد حرکتی ضد استعماری و ضد استبدادی در ایران شکل بگیرد و در نهایت در سال (ه. ق ۱۳۲۴) به صدور فرمان مشروطیت به امضای مظفرالدین شاه قاجار انجامید.

عوامل مؤثر در بیداری جامعه:

- ۱- تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس
- ۲- توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید
- ۳- کوشش‌های عباس میرزا (ولیعهد فتحعلی‌شاه) در روی آوردن به دانش و فنون نوین
- ۴- اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل
- ۵- رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی و ترجمه و نشر کتاب‌های غربی
- ۶- تأسیس مدرسه درالفنون به فرمان امیرکبیر و آموزش دانش‌های نوین در آن

وضعیت عمومی زبان و ادبیات فارسی در دوره بیداری یا مشروطه:

- در این دوره، شعرای آزادی‌خواه و گروهی از روشنفکران به نقد شرایط موجود پرداختند که با مخالفت دولت همراه بود.
- از این دسته افراد می‌توان به ملک‌الشعراى بهار، نسیم شمال (سید اشرف‌الدین گیلانی) میرزا فتحعلی شاه آخوندزاده، عبدالرحیم طالبوف و میرزا آقاخان کرمانی اشاره کرد.

مفاهیم ادبیات دوره بیداری (مشروطه)

● مفاهیم نو (در جایگاه نخست)

- ۱- آزادی ۲- وطن ۳- قانون‌خواهی ۴- مبارزه با استبداد و استعمار

۱- توجه به حقوق اجتماعی ۲- برانگیختن احساسات ملی و میهنی ۳- توجه به فراگیری علوم جدید ۴- پیکار با بیگانه خواهان ۵- انتقاد از نابسامانی‌ها ۶- نفی عقاید خرافی در جامعه ۷- توجه به حقوق زنان

وضعیت شعر در این دوره

- ادبیات، به ویژه شعر، برای ارتباط با مردم زبان محاوره را برگزید
- به دنبال برگزیدن زبان محاوره، نهضت ساده‌نویسی همراه با نهضت آزادی‌خواهی شکل گرفت.
- شاعران و نویسندگان مظاهر استبداد و استعمار را نقد می‌کردند و برای بیان دیدگاه خود زبان ادبی را برمی‌گزیدند.
- شعر از نظر گویندگان، بیان هنرمندانه واقعیات و وسیله‌ای برای بهبود زندگی بود که از طریق روزنامه‌ها در مطبوعات در اختیار مردم قرار می‌گرفت.
- به دلیل تمرکز عمده فعالیت‌های سیاسی و مطبوعاتی در تهران، شعر و ادب هم در پایتخت جلوه بیشتری داشت.
- بعد از تهران، تبریز از بازار سیاسی و مطبوعاتی پررونق برخوردار بود.

برخی از شاعران معروف دوره بیداری (مشروطه)

۱ محمد تقی بهار (ملک الشعرا)

- وی آشنایی عمیق با زبان فارسی و ادبیات کهن داشت.
 - شناخت و توانمندی خویش را در خدمت آزادی و وطن‌خواهی در آورد.
 - در سبک خراسانی با زبان حماسی شعر می‌گفت.
 - علاوه بر تدریس در دانشگاه، در حوزه سیاست و روزنامه‌نویسی نیز فعالیت داشت.
- آثار: ۱- تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران ۲- سبک‌شناسی ۳- تاریخ تطوّر نظم فارسی ۴- دیوان اشعار ۵- تصحیح بر آثار ادبی ۶- مقالات علمی او
- از سروده‌های ملک الشعرا: من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید / قسم برده به باغی و دلم شاد کنید

۲ ادیب الممالک فراهانی

- میرزا محمد صادق امیری فراهانی که بعداً از جانب مظفرالدین شاه به ادیب الممالک ملقب شد.
- فعالیت اصلی او روزنامه‌نگاری بود.
- در قصیده بیشتر از قالب‌های دیگر طبع آزمایی کرده است.
- سردبیر روزنامه مجلس بود.
- شعرش از زندگی سیاسی‌اش جدا نبود.
- مضامین وطنی، سیاسی، اجتماعی در شعرش آشکارتر است.

آثار: دیوان اشعار

از نمونه‌های سروده او: جنگ ننگ است در شریعت من / جز پی پاس دین و حفظ وطن

۳ سید اشرف الدین گیلانی

- معروف به نسیم شمال
- توانست با شعرهای عامیانه و ساده‌اش در میان مردم جایگاه مناسبی پیدا کند.
- شعرهای او به زبان ساده و طنزآمیز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن در روزنامه نسیم شمال چاپ می‌شد.
- اشعار او در بیداری مردم بسیار مؤثر بود.

آثار: دیوان اشعار

از نمونه‌های سروده او: غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم / خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم

۴ ایرج میرزا:

- در به کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعار ساده و روان بسیار مهارت داشت.
- در طنز، هجو و هزل ماهر بود.
- در شعر وی، اگرچه اندیشه‌های نوگرایانه وجود دارد، ولی به دلیل ارتباط خانوادگی با فتحعلی شاه و تفکرات شخصی، مانع از آن می‌شود که در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار بگیرد.

آثار: دیوان اشعار، از شعرهای غربی نیز ترجمه‌های منظوم پدید آورده است. قطعه «قلب مادر» یکی از ترجمه‌های منظوم او است.

۵ عارف قزوینی

- شاعر وطنی و از موسیقدانان بزرگ دوران مشروطیت بود.
- تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی وی، در برانگیختن مردم و آزادی‌خواهی تأثیرگذار بود.
- شعر وی ساده و به دور از پیچیدگی بود.
- مضامین (۱) وطن‌دوستی (۲) ستیز با نادانی را با آوازی پرشور و زیبا می‌خواند.

آثار: دیوان اشعار

از نمونه‌های شعر او: از خون جوانان وطن لاله دمیده / از ماتم سرو قدشان سرو خمیده

۶ فرخی یزدی

- از شاعران شاخص این دوره که او را به سبب آزادی‌خواهی به زندان انداختند.
- تحت تأثیر شاعران گذشته، به‌خصوص سعدی و مسعود سعد سلمان بود.
- آشنایی با سعدی طبع وی را شکوفا کرد.
- در دور هفتم، نماینده مردم یزد شد ولی از تفکرات پرشور آزادی‌خواهانه خود دست نکشید.
- در نهایت جانش را فدای آزادی کرد.

آثار: دیوان اشعار

از نمونه‌های شعر او: آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی / دست خود ز جان رستم از برای آزادی

۷ میرزاده عشقی

- سید محمدرضا میرزاده عشقی، شاعر، روزنامه‌نگار، نمایشنامه‌نویس و نظریه‌پرداز دوره مشروطیت بود.
- در روزنامه خود به نام «قرن بیستم» به افشاگری اعمال پلید و مقاصد شوم رجال خائن آن دوره پرداخت.
- به دلیل جسارت و بی‌پروایی، به دست رضاخان ترور شد.
- مهم‌ترین اثر: نمایشنامه منظوم «ایده‌آل» یا «سه تابلو مریم»
- از نمونه‌های شعر او: خاکم به سر، ز غصه به سر خاک اگر کنم / خاک وطن چو رفت، چه خاکی به سر کنم

نثر فارسی در قرن‌های ۱۲ و ۱۳ هـ. ق (دوره بیداری یا مشروطه)

در این دوره به دلایل زیر نثر به سمت سادگی می‌رود:

عوامل مؤثر در پیش برد نثر به سمت سادگی و بی‌پیرایگی:

- ۱- رواج و گسترش روزنامه‌نگاری
- ۲- روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی بر اثر ارتباط با اروپا
- ۳- تغییر مخاطب نوشته‌ها.

پیشگامان نثر ساده این دوره:

- ۱- قائم مقام فراهانی ۲- ناصرالدین شاه قاجار ۳- عبدالرحیم طالبوف ۴- میرزا آقاخان کرمانی ۵- زین‌العابدین مرغداری ۶- علامه علی اکبر دهخدا
- قابل توجه است که نوشته‌های این نویسندگان به زبان مردم کوچه و بازار نزدیک شد.

موضوع‌ها و حوزه‌های ادبی نثر:

۱ روزنامه‌نگاری

در سال‌های اول مشروطه بیشتر نویسندگان مطالب خود را در قالب مقاله‌ها در روزنامه‌ها منتشر می‌کردند.

در این دوره روزنامه‌های پرشماری با مطالب سیاسی، اجتماعی و گاه علمی منتشر شد:

- ۱- صور اسرافیل: با مدیریت جهانگیرخان صور اسرافیل
- ۲- نسیم شمال: با مدیریت و نویسندگی سید اشرف‌الدین گیلانی

۳- مجله بهار (نشریه ادبی): انتشار در سال‌های اولیه مشروطه توسط میرزایوسف خان اعتصامی آشتیانی (پدر پروین)

۴- مجله دانشکده: با مدیریت ملک الشعراء بهار (چاپ پس از مجله بهار)

۵- مجله نوبهار: با مدیریت ملک الشعراء بهار

توجه داشته باشید که:

روزنامه قرن بیستم از میرزاده عشقی هم از روزنامه‌های مهم عصر بیداری است.

۲ داستان نویسی:

نمایش‌نامه‌نویسی نوع ادبی جدیدی است و با این شکل غربی‌اش در ادب کهن ایران سابقه‌ای ندارد.

دوره رواج: دوره ناصرالدین شاه همزمان با رفت و آمد اروپائیان به ایران.

اولین نمایش‌نامه‌نویس فارسی: میرزا آقا تبریزی. وی چند نمایشنامه کوتاه تألیف کرد.

این نمایشنامه‌ها به خاطر انتشار بخشی از آن‌ها در ابتدای مشروطه، تنها نمونه ادبیات نمایشی در این دوره به شمار می‌روند و نثر آن‌ها مانند نثر داستانی قبل از مشروطه، روان، بی‌تکلیف و عوام فهم است.

۳ ترجمه:

فن ترجمه از عوامل مؤثر در رشد آگاهی و تحول اندیشه ایرانیان در سال‌های قبل از مشروطه بود.

شروع ترجمه آثار اروپایی با ایجاد چاپخانه در زمان فتحعلی‌شاه رخ داد.

یکی از مهم‌ترین آثار ترجمه شده در این دوره: سرگذشت حاجی بابا اصفهانی است. اثر فوق متعلق به جیمز موریه است و ترجمه شده توسط میرزا حبیب اصفهانی.

۴ تحقیقات ادبی و تاریخی:

در این دوره اهل قلم بیشتر به روزنامه نویسی و موضوعات دیگر مشغول بودند. بنابراین تحقیقات ادبی و تاریخی جاذبه‌ای نداشت. تنها اثر قابل توجه در این حوزه تاریخ بیداری ایرانیان نوشته ناظم الاسلام کرمانی، موضوع: تاریخ مشروط

برخی از نویسندگان بیداری:

ویژگی‌ها	آثار	نویسنده
- از معروف‌ترین نویسندگان و سیاستمداران روزگار خود بود. - او با تغییر سبک نگارش، تکلف در نثر را از بین برد. - مسائل عصر خود را به زبان ساده و با اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف به سبک گلستان سعدی نوشت و این کار باعث اقبال و توجه مردم به نثر وی شد. - عبارت کوتاه: او نیز گاهی موزون و مسجع هستند. - او احیاکننده نثر فارسی است.	منشآت (مهم‌ترین اثر وی)	قائم مقام فراهانی
- از پیشگامان نثر جدید فارسی است. - وی شعر نیز می‌سرود. - چرند و پرند عنوان مجموعه نوشته‌های طنزآمیز سیاسی - اجتماعی اوست که در روزنامه صور اسرافیل چاپ می‌شد. - او در اوج نثر ساده و عامیانه نقش مؤثری داشت. - نثر ساده بعدها در داستان‌های محمدعلی جمال‌زاده و صادق هدایت به کار رفت.	- چرند و پرند - روزنامه صور اسرافیل (این روزنامه به همت میرزا جهانگیر خان صور اسرافیل و همکاری علامه دهخدا چاپ می‌شد). - لغت‌نامه (مفصل‌ترین کتاب لغت فارسی) - امثال و حکم - روزنامه سروش (در استانبول چاپ می‌شد)	علامه علی اکبر دهخدا

درس هفتم - تاریخ ادبیات قرن چهاردهم (دوره معاصر و انقلاب اسلامی)

الف) دوره معاصر تا انقلاب اسلامی

محدوده تاریخی: از ۱۳۰۴ تا ۱۳۵۷ هـ. ش

وضعیت کلی ادبیات در این دوران:

- ادبیات معاصر: آثار ادبی که پس از مشروطیت به وجود آمده‌اند.
- با آغاز قرن بیستم میلادی، تجدد و نوگرایی در ابعاد مختلف ایرانیان از جمله شعر و نثر پدید آمد.
- پیدایش شعر معاصر ایران و گسترش آن با رویدادهای انقلاب مشروطیت و پایان سلطنت قاجار و سلطنت رضاشاه همراه بود.

وضعیت عمومی ادبیات پیش از انقلاب:

۱) دوران رضاشاه:

وی به مدرن‌سازی همه ابعاد جامعه پرداخت اما این تحولات با استبداد و ارباب آزادی خواهان همراه بود.

ویژگی‌های ادبیات: ۱- نوآوری ۲- داشتن اندیشه‌های باستان‌گرا ۳- گرایش به شعرهای ترجمه‌ای

۲) دوران محمدرضا شاه:

در شهریور ۱۳۲۰ جانشین رضاشاه شد.

در آغاز با آزادی‌های نسبی سیاسی و اجتماعی نظر روشنفکران را جلب کرده این آزادی موقت تا حدودی موجب گسترش و تثبیت ادبیات شد و پس از آن با رفتارهای نادرست موجب انزوای روشنفکران پدید آمد.

شعر دوره معاصر:

عنوان: شعر این دوره با عنوان شعر «نو» شناخته می‌شود.

شروع شعر نو: اگر چه ادبیات دوره معاصر را از زمان مشروطه تا زمان ما می‌دانند اما بهتر است شروع واقعی شعر نو را از سال ۱۳۰۰ (اندکی قبل از سلطنت رضاشاه) بدانیم.

- پیشگامان شعر نو: ۱- تقی رفعت ۲- بانو شمس کسمایی ۳- ابوالقاسم لاهوتی ۴- جعفر خامنه‌ای ۵- نیما یوشیج.

اقدامات نیما یوشیج:

- تصرف در ماهیت شعر قدیم و ارائه ماهیتی نو از آن که باعث شد تغییر در قالب ویژگی‌های سخن شاعران قدیم رخ دهد.
- ایجاد تحول در زبان، تخیل، احساس، معنی، فرم و ساختار شعر.

دسته‌بندی شعر فارسی در دوران معاصر:

۱) دوره اول: دوره سلطنت رضاخان (از سال ۱۳۰۴ تا شهریور ۱۳۲۰)

- دوره درخشش نیما ● جدال بر سر شعر کهنه و نو

۲) دوره دوم: از آغاز حکومت محمدرضا شاه تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲

- فضای آزادتر سیاسی نسبت به قبل
- چاپ و نشر اشعار نیما و دیگر نوگرایان در بعضی از نشریات چون روزگار نو و مجله سخن
- تشکیل اولین کنگره نویسندگان و شاعران ایران در تیر ماه ۱۳۲۵. (این رخداد، مهم‌ترین حادثه ادبی این دوره است.)
- نیما در این کنگره شعر «آی آدم‌ها»یش را خواند و پس از آن شیوه نیما در کنار شعر سنتی رواج یافت.

۳) دوره سوم: از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ تا قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲

- بروز تحولات چشمگیر در جامعه ایرانی و حاکم شدن دوباره استبداد بر جامعه
- رواج شعر نثری تغزلی
- این نوع شعر که از دوره قبل شروع شده بود در این دوره از طرف حکومت تقویت شد.
- این جریان در دهه ۱۳۲۰ تا اوایل ۱۳۳۰ از گسترده‌ترین جریان‌های ادبی زمان خود شد.
- سرخوردگی و یأس روشنفکران و شاعران پس از کودتای ۲۸ مرداد

- رواج سمبولیسم اجتماعی یا شعر نوی حماسی
- شاعران این جریان به مسائل سیاسی و اجتماعی و مشکلات و آرمانهای مردم توجه کردند.

۴ دوره چهارم از ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷

- دوره کمال جریانهای ادبی دورههای پیشین حساب می‌شود.
- مبارزه رنگ و مفهوم نو به خود گرفت.
- شاعران بهتر و هنری‌تر از گذشته به جوهر شعر دست یافتند.
- شعر همچنان اجتماعی و حماسی بود.
- مضمون شعر بیشتر نقد اجتماعی است.

معروف‌ترین شاعران این چهار دوره:

پروین اعتصامی - فریدون توللی - فریدون مشیری - اسماعیل شاهرودی - منوچهر آتشی - محمدحسین شهریار - نصرت رحمانی - مهدی اخوان ثالث - پرویز ناتل خانلری - مهدی حمیدی شیرازی - نادر نادرپور - فروغ فرخزاد - احمد شاملو - محمدرضا شفیعی - کدکنی - منوچهر شیبانی - سیاوش کسرای - حمید مصدق - امیر هوشنگ ابتهاج

معرفی چند تن از شاعران دوره معاصر

پروین اعتصامی:

نام: رخشنده اعتصامی معروف به پروین
 پدر: یوسف اعتصام الملک آشتیانی که از فضلی زمان بود.
 در قصیده به سبک ناصرخسرو و به لطافت و روانی سعدی شعر می‌سرود. اوج سخن پروین در قطعات اوست که او در قطعه سرایی پیروانوری و سنایی است بعضی از اشعار او به صورت مناظره میان دو انسان یا جاندار یا شیء است.
 دلیل تمایز شعر پروین از دیگر شاعران معاصر: شکل تصرف او در مضمون‌ها و کیفیت ارائه آنها است.
 مضامین مورد توجه پروین: مضامین اخلاقی، پند و اندرز همراه انعکاس اوضاع نامطلوب سیاسی - اجتماعی

شهریار:

آثار: منظومه حیدر بابایه سلام - دیوان اشعار
 نام: سید محمدحسین بهجت تبریزی
 عنوان: از بزرگ‌ترین شاعران غزل‌سرای معاصر
 ویژگی: ۱- سرودن شعر به زبان فارسی و ترکی آذری ۲- ارادت به حضرت علی
 موضوع حیدر بابایه سلام: اصالت فرهنگی و زیبایی‌های روستای زادگاه شهریار در غزل طبعی لطیف و احساسی رقیق داشت و از حافظ تأثیر فراوان گرفته است.

نیما یوشیج:

آثار: دیوان اشعار - شعر افسانه - شعر ققنوس
 نام: علی اسفندیاری
 لقب: بنیان‌گذار شعر نو (پدر شعر نو)

اقدامات نیما:

- ۱- تلاش برای نزدیک کردن شعر به هنجار نثر و سادگی
 - ۲- تلاش برای ایجاد تغییر در قالب، زبان و مضمون شعر
 - ۳- استفاده از واژگان روزمره، عامیانه و نو
 - ۴- ایجاد نوآوری و کاربرد ترکیب‌های تازه
- وی منظومه «افسانه» را که به نوعی بیانیه «شعر نو» است در سال ۱۳۰۱ سرود.
 - مهم‌ترین ویژگی‌ها:

- ۱- تغییر در آوردن قافیه‌ها و جایگاه آنها

۲- نگاه نو و نگرش عاطفی به واقعیات ملموس

۳- سیر آزاد تخیل

۴- نزدیکی به ادبیات نمایشی

• تثبیت جریان نوگرایی شعر نیما با سرایش ققنوس در سال «۱۳۱۶»

• فعالیت نیما از ۱۳۰۱ تا ۱۳۱۶: تدوین چارچوب و طرح کار خود

• دلیل تمایز نیما از دیگر نوگرایان: با برنامه بودن

• مهم‌ترین کار نیما در شعر ققنوس:

۱- ایجاد تغییراتی در اصول و ضوابط شعر سنتی

۲- تکامل بخشی به تجدیدی که از مشروطه آغاز شده و به شعر «افسانه» رسیده بود.

مهدی اخوان ثالث:

آثار: • آخر شاهنامه • زمستان • از این اوستا

وی یکی از موفق‌ترین رهروان شعر نیمایی است.

ویژگی‌های شعر:

۱- شیوه بیان روایی و داستانی

۲- زبان حماسی

۳- کهن‌گرایی

۴- کاربرد ترکیبات زیبا و خوش‌آهنگ

۵- به کارگیری بعضی از کاربردهای نحوی سبک خراسانی با مضمون اشعار اجتماعی که منعکس‌کننده حوادث زندگی مردم است. وی در بیشتر مجموعه شعرها مثل «زمستان» زبانی نمادین دارد.

نثر دوره معاصر تا قبل از انقلاب اسلامی:

نثر ساده دوره معاصر را بیشتر با نثر داستانی می‌شناسند.

قالب‌های نثر: ۱- ادبیات داستانی ۲- ادبیات نمایشی ۳- سفرنامه ۴- مقاله و ...

ویژگی نثر فارسی: سادگی تحت تأثیر آثار ترجمه شده از زبان‌های اروپایی

افرادی که زمینه‌های گرایش به زمان‌نویسی و نثر داستانی را در معنای نوین آن ایجاد کردند:

عبدالرحیم طالبوف - زین‌العابدین مراغه‌ای (با نوشتن سفرنامه‌های خیالی)

نخستین رمان تاریخی دوره بیداری: شمس و طغرا، اثر محمد باقر میرزا خسروی

اتفاقات مهم نویسندگی در ۱۳۰۱:

۱- نخستین رمان اجتماعی: «تهران مخوف» به قلم مرتضی مشفق کاشانی

۲- اولین نثر داستانی معاصر: مجموعه داستان کوتاه «یکی بود یکی نبود» از سید محمد علی جمالزاده

۳- اولین نمایش‌نامه: «جعفرخان از فرنگ برگشته» به قلم حسن مقدم

دسته‌بندی نویسندگان این دوره:

نویسندگان نسل اول: داستان‌نویسی نوین با این نویسندگان گسترش یافت.

این نویسندگان عبارت‌اند از:

۱- صادق هدایت: نویسنده «سگ ولگرد» ۲- بزرگ علوی: نویسنده «چشم‌هایش» ۳- صادق چوبک: نویسنده «تنگسیر»

نویسندگان نسل دوم: سبک این نویسندگان تلفیقی است از آنچه خود داشتیم و آنچه از شیوه‌های غربی گرفتیم.

این نویسندگان عبارت‌اند از:

۱- جلال آل احمد نویسنده «مدیر مدرسه» ۲- سیمین دانشور نویسنده «سو و شون» ۳- تقی مدرسی ۴- محمود اعتمادزاده ۵- غلامحسین ساعدی ۶- جمال میر

صادقی

نویسندگان دوران مقاومت (مبارزات ملی شدن صنعت نفت و قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲):

۱- احمد محمود نویسنده «همسایه‌ها» ۲- علی محمد افغانی: نویسنده رمان «شوهر آهو خانم» ۳- هوشنگ گلشیری: نویسنده رمان «بره گمشده راعی» ۴- امین فقیری: نویسنده رمان «دهکده پر ملال»

ویژگی‌های نثر، رمان و داستان‌های بعد از خرداد ۱۳۴۲

- مضمون‌های رایج در رمان و داستان: مبارزه و پایداری
- روی آوردن به داستان کوتاه
- همدردی با ستم‌کشیدگان دنیا
- بهره‌گیری از زبان عامیانه (نویسندگی را برای بسیاری از طبقات جامعه آسان و نثر را آماده قبول افکار گوناگون کرد).
- کثرت و فراوانی تعداد نویسندگان
- ترجمه آثار داستانی آمریکایی لاتین
- حاکم بودن اضطراب سیاسی و ترس ناشی از بر فرجامی و زندان بر اغلب داستان‌های این دوره
- آشنایی با تحقیقات اروپاییان (باعث تغییر روش تاریخ‌نویسی و تحقیق در مسائل ادبی شد).

معروف‌ترین نویسندگان دوره معاصر تا پیش از انقلاب اسلامی:

سید محمد علی جمال‌زاده

- آثار: یکی بود یکی نبود - راه آب نامه - تلخ و شیرین
- لقب: آغازگر داستان‌نویسی فارسی به شیوه نوین با مجموعه «یکی بود یکی نبود»
- تولد و تحصیل: در خانواده‌ای روحانی در اصفهان به دنیا آمد در تهران تحصیل کرد و به کشورهای دیگری از جمله لبنان، فرانسه و آلمان رفت.
- ویژگی‌های نویسندگی:

- ۱- توجه بیشتر به سبک نویسندگی و کاربرد کلمات عامیانه و متداول و توجه کمتر به محتوا
- ۲- نزدیک کردن کلام به طبع خوانندگان
- ۳- ادامه دهنده راه افرادی مثل زین‌العابدین مراغه‌ای در «سیاست‌نامه» ابراهیم بیگ و علی‌اکبر دهخدا در «چرند و پرند»

جلال آل احمد:

- آثار: مجموعه داستانی زیارت، دید و بازدید، سه‌تار. رمان مدیر مدرسه، سفرنامه خسی در میقات و مجموعه مقاله ارزیابی شتاب‌زده
- تولد و تحصیل: در خانواده‌ای مذهبی متولد شد و در جوانی چند ماه در شهر نجف درس طلبگی خواند.
- فعالیت‌ها پس از بازگشت به تهران: به احزاب سیاسی پیوست و معلم و نویسنده شد.
- اولین داستان: زیارت

مشهورترین اثر: مدیرمدرسه، دارای نثر تلگرافی

توانایی‌ها: داستان‌نویسی، تک نگاری، سفرنامه‌نویسی، مقاله‌نویسی، انتقاد و ترجمه

سیمین دانشور

- آثار: آتش خاموش - سو و شون - شهری چون بهشت
- تولد و تحصیل: متولد شیراز، دکترای ادبیات و زبان فارسی از دانشگاه تهران
- شغل: سال‌ها در دانشگاه تهران تدریس می‌کرد.
- اولین تجربه داستان‌نویسی: «آتش خاموش»
- اوج نویسندگی وی: سو و شون (مشهورترین اثر)
- موضوع سو و شون: داستان زندگی زری و یوسف و اوضاع اجتماعی مردم فارس در خلال جنگ جهانی دوم.
- حوزه‌های نویسندگی: ۱- داستان نویسی ۲- ترجمه داستان ۳- ترجمه نمایشنامه‌های نویسندگان مشهور خارجی.

(ب) دوره انقلاب اسلامی:

محدوده تاریخی: از سال ۱۳۵۷ به بعد

علت نامگذاری این دوره به ادبیات انقلاب اسلامی: سرآغاز این دوره از سال‌های قبل از ۱۳۵۷ بوده ولی بعد از انقلاب اسلامی تثبیت شد.

شعر در دوره انقلاب اسلامی:

وضعیت عمومی ادبیات در این دوره:

- ایجاد دگرگونی در فضای فرهنگی و هنری جامعه
- به وجود آمدن فضای تازه در شعر و نشر
- به کار گرفتن اندیشه‌ها و مضامین مذهبی و عرفانی و موضوعاتی مانند جهاد، شهادت، ایثار، آزادی و عشق با باورهای سرچشمه گرفته از مکتب انقلابی و اسلامی
- رشد طنز و انتقاد اجتماعی

مهم‌ترین موضوعات ادبیات این دوره:

نکته: این تغییرات به ویژه در شعر کاملاً محسوس هستند.

۱- طرح مضامین مذهبی و عرفانی ۲- به کارگیری موضوعاتی چون جهاد، شهادت، ایثار، آزادی و عشق ۳- ورود برخی مظاهر فرهنگ غربی

درون‌مایه سروده‌ها و نوشته‌ها:

۱- محکوم کردن استبداد و بی‌عدالتی ۲- ستایش آزادی و آزادی‌خواهی ۳- ترسیم افق‌های روشن و امیدبخش پیروزی برخلاف ادبیات ناامید و مأیوس قبل از انقلاب ۴- تکریم شهید و فرهنگ شهادت با تکیه بر اسطوره‌های ملی و تاریخی ۵- طرح اسوه‌های تاریخی به‌ویژه تاریخ اسلام مانند پیامبر اکرم (ص)، امام علی (ع)، امام حسین (ع) و چهره‌های مبارز همچون امام خمینی (ره)

دید شاعران و نویسندگان این دوره به عاشورا:

عاشورا یک حادثه نیست، یک فرهنگ است.

قالب‌های مورد استفاده:

- قالب‌های شعر سنتی به‌ویژه غزل، مثنوی، رباعی و دوبیتی
- قالب‌های نو مانند نیمایی و سپید

جریان‌های ادبیات معاصر در دوران انقلاب اسلامی:

۱- جریان کمال یافته و پیشکسوت ۲- ادامه‌دهندگان جریان‌های ادبی قبل از انقلاب ۳- شاخه جوان ادبیات پس از انقلاب

۱) جریان کمال یافته و پیشکسوت:

این گروه پس از پیروزی انقلاب با ارزش‌ها و مفاهیم تازه‌ای که در زندگی اجتماعی شکل گرفته بود، هماهنگ شدند و شاخه نیرومندی از ادبیات انقلاب اسلامی را ادامه دادند.

ویژگی این جریان: تکیه بر پشتوانه ادبی و تلفیق آن با ارزش‌های نوین

شاعران این جریان: حمید سبزواری، قیصرامین‌پور، سید علی موسوی گرمارودی، سید حسن حسینی و نصرالله مردانی.

۲) ادامه‌دهندگان جریان‌های ادبی قبل از انقلاب

این گروه به همان روال گذشته که در زمینه‌هایی متأثر از ادبیات جهان بود، به حیات خود ادامه دادند.

گروهی بعد از انقلاب به خارج از کشور رفتند و گروهی در داخل به فعالیت‌های ادبی خود ادامه دادند و با اندیشه‌های ادبی خود، هم‌زمان با انقلاب به تولید آثار ارزشمندی پرداختند.

مانند: هوشنگ ابتهاج، حسین منزوی، علی محمد افغانی و محمود دولت‌آبادی.

۳) شاخه جوان ادبیات پس از انقلاب اسلامی:

این گروه کار ادبی خود را در انقلاب آغاز کرد و چون به اصول آن پایبند بود منادی اندیشه‌های انقلاب شد و الفاظ، بن‌مایه‌ها و تصاویر شعری را از حال و هوای انقلاب و موضوعات و مفاهیم رایج آن دریافت کرد.

مانند: علی‌رضا قزوه و سلمان عراقی

معرفی سه شاعر دوره انقلاب اسلامی:

قیصر امین پور

آثار: مجموعه شعر «در کوچه آفتاب»، «تنفس صبح»، «آینه‌های ناگهان» منظومه «ظهر روز دهم»، «دستور زبان عشق»، «طوفان در پراتر» (به نثر)، «بی‌بال پریدن» (نثر)، «سنت و نوآوری در شعر معاصر» (به نثر)

- عنوان: شاعر و نویسنده انقلاب
 - اثری که با آن توانایی او در ادبیات انقلاب نشان داده می‌شود: مجموعه شعر در کوچه آفتاب
 - آثاری که موجب تثبیت جایگاه او در شعر انقلاب می‌شود («تنفس صبح») آینه‌های ناگهان، منظومه ظهر روز دهم و دستور زبان عشق
- ویژگی نثر: ساده اما عمیق و عاطفی

سید علی موسوی گرمارودی

آثار: صدای سبز، خواب ارغوانی، گوشواره عرش، برآشتن گیسوی تاک

- عنوان: از پیشتازان شعر مذهبی قبل از انقلاب
- قالب‌های مورد استفاده: ۱- غزل ۲- قصیده ۳- شعر سپید

سلمان هراتی

آثار: از آسمان سبز، از این ستاره تا آن ستاره (ویژه نوجوانان)، دری به خانه خورشید

- عنوان: از شاعران نواندیش و معروف شعر انقلاب
- این معلم خوش ذوق در ۱۳۶۵ و در حادثه راندگی جان خود را از دست داد.

نثر دوره انقلاب اسلامی:

- نثر این دوره به ویژه در داستان‌نویسی ادامه پیدا می‌کند.
- تجربه‌های بدیع و کم سابقه‌ای در کنار دیگر مضمون‌های اجتماعی و فلسفی مورد توجه نویسندگان قرار می‌گیرد.
- تکامل ادبیات داستانی برخلاف شعر تا حدودی به طور طبیعی همراه با تغییراتی در محتوا و فنون سبک رخ داد.

ویژگی‌های نثر در دهه ۶۰:

- ۱- برخلاف شعر، در داستان‌نویسی دهه شصت، جایگاه نسل جوان کم‌رنگ‌تر است.
- ۲- اغلب نویسندگان موفق در این دوره، پیش‌کسوتان و کسانی هستند که تجربه نویسندگی سال‌های قبل از انقلاب را دارند.
- ۳- این نویسندگان از طریق دانستن زبان بیگانه یا خواندن ترجمه داستان‌های خارجی، ارتباط خود را با پیشرفت‌های جهانی این فن حفظ کرده و تجربیات نوینی را به صورت داستان عرضه کرده‌اند.
- ۴- نسل جوان انقلاب به دلیل نداشتن مهارت کافی برای بیان ادبی تجربه‌های خویش کار خود را با داستان کوتاه آغاز کرد و ادامه داد.
- ۵- ادبیات داستانی و نثر پس از انقلاب در شکل فراگیر خود در داستان کوتاه جلوه‌گر شد. هر چند به تدریج رمان‌ها و داستان‌های بلند نیز بعدها نوشتند.
- ۶- گرایش شدید نسل جوان به آثار و نوشته‌های سیاسی و اجتماعی و انقلابی باعث رونق فضای نشر و نگارش در کشور شد.
- ۷- کانون نویسندگان ایران از همان ابتدا دستخوش کشمکش‌های سیاسی - عقیدتی شد که در نهایت به انشعاب حزب توده انجامید.
- ۸- شرایط سیاسی و اوضاع جنگی، اهل فرهنگ و هنر را در دو جبهه نویسندگان مذهبی حامی نظام اسلامی و نویسندگان دگراندیش قرار داد.

نویسندگان پیشکسوت دهه ۶۰:

- ۱- محمود دولت‌آبادی: روزگار سپری شده مردم سالخورده
- ۲- احمد محمود: رمان‌های «مدار صفر درجه» و «زمین سوخته»
- ۳- اسماعیل فصیح: زمستان ۶۲
- ۴- هوشنگ گلشیری: آینه‌های در دار

ویژگی‌های نثر در دهه ۷۰ و بعد از آن (پس از جنگ)

- ۱- سال‌های پس از جنگ، دوران شکوفایی رمان‌نویسی در ایران بود.
- ۲- داستان‌نویسان مذهبی همچنان به تثبیت خاطرات حماسه‌های دوران جنگ و عوالم معنوی آن و یا پاره‌ای از مفاهیم نوظهور اجتماعی می‌پرداختند.
- ۳- طیف نویسندگان جناح دیگر می‌کوشیدند با دیدی جزئی به تضادها و تناقض‌های روحی انسان معاصر بپردازند.
- ۴- گرایش به خاطره‌نگاری و زندگی‌نامه‌نویسی نیز رشد چشمگیری یافت و آثار قابل توجهی در این حوزه‌ها به نگارش درآمد.
- ۵- نثر ادبی (قطعه ادبی) و ادبیات نمایشی نیز در این دوره قابل اعتنا و توجه است.

معرفی چند تن از نویسندگان دوره انقلاب:

محمد رضا سرشار:

- معروف به «رضا رهگذر»
 - از نویسندگان معاصر در حوزه نویسندگی کودکان و نوجوانان
 - از مهم‌ترین حوزه‌های فعالیت او محورهای قصه‌نویسی، قصه‌گویی، تدریس و فعالیت در نشریات تخصصی و مباحث پژوهشی ادبیات کودکان و نوجوانان است.
 - فعالیت‌های مطبوعاتی در مجله‌های «رشد دانش‌آموز»، «قلمرو»، «سوره» و «پویش» است.
- آثار: اگر بابا بمیره - مهاجر کودک

علی موذنی:

- وی از جمله نویسندگان معروف عصر انقلاب است.
 - حوزه فعالیت‌های هنری و ادبی وی: داستان کوتاه، داستان بلند، رمان، نمایشنامه و فیلمنامه است.
- آثار: ظهور - سفر ششم - ملاقات در شب آفتابی - دلاویزتر از سبز

سید مهدی شجاعی:

- وی در رشته ادبیات نمایشی (دراماتیک) تحصیل کرده است.
- با «روزنامه‌های» «جمهوری اسلامی» «رشد جوان» و «صحیفه» همکاری کرده است.
- در داستان‌نویسی، ادبیات کودک و نوجوان و «قطعه ادبی» آثاری دارد.

از فیلم‌نامه‌های او: بدوک

از داستان‌های مذهبی: • ضیافت • جای پای خون • کشتی پهلو گرفته

۱- چند مورد از موارد زیر دربارهٔ زبان فارسی در سده‌های چهارم و پنجم درست است؟

(الف) دانشمندان ایرانی آثار خود را به زبان فارسی درسی می‌نویسند.

(ب) امیران سامانی شاعران پارسی‌گوی را تشویق می‌کنند.

(ج) آمیختگی زبان فارسی درسی با عربی افزایش می‌یابد.

(د) بسیاری از اصطلاحات علمی، ادبی، دینی و سیاسی جدید از راه ترجمهٔ متون فارسی، وارد عربی می‌شوند.

(هـ) به دلیل نفوذ خلافت بغداد، زبان فارسی کم‌کم رو به افول می‌رود.

۱ (۴)

۲ (۳)

۳ (۲)

۴ (۱)

۲- گزینه صحیح را از میان گزینه‌های زیر مشخص کنید.

(۱) زبان پهلوی زبان رسمی دورهٔ ساسانی بود و بیشتر تألیفات این دوره، آثار دینی زردشتی و ملی میهنی است.

(۲) منظومهٔ «درخت آسوریک» و «یادگار زریران» از اندرزنامه‌های منظوم دورهٔ فارسی میانه است و هر دو اصلی پارتی دارند.

(۳) منطقهٔ رواج فارسی دری نخست در مشرق و شمال شرقی ایران بود.

(۴) دوران فارسی باستان در دورهٔ هخامنشیان از ۵۵۹ تا ۳۳۰ ب.م است که آثار به خط میخی نوشته شده‌اند.

۳- نام نویسنده یا اثر کدام متن در مقابل آن نادرست آمده است؟

(۱) امیر علمای ماوراءالنهر را گرد کرد و از ایشان فتوای کرد که روا باشد که ما این کتاب را به زبان پارسی برگردانیم (مقدمهٔ تاریخ الرسل و الملوک)

(۲) و این ضحاک را ازدها به وی از آن گفتند که بر کنف او دو پاره گوشت بود، بزرگ بر رُسته دراز و سر آن به کردار ماری. (تاریخ بلعمی)

(۳) از هر جای و از هر شارستان گرد کرد و بنشانند و به هزار آوردن این نامهٔ شاهان و کارنامه‌هاشان (عده‌ای از دانشوران)

(۴) پس دشخوار آمد خواندن این کتاب و از ایشان فتوای کرد که روا باشد که ما این کتاب را به زبان پارسی گردانیم. (جمعی از دانشمندان ماوواءالنهر)

۴- تعریف زیر به ترتیب به کدام شاعرها اشاره می‌کند؟

«قصیدهٔ تمام و کمال در زمینهٔ شعر «حکمی و اندرزی» سرود و شاعری که راه او را ادامه داد.»

(۱) رودکی - شهید بلخی (۲) کسایی مروزی - ناصر خسرو (۳) فردوسی - اسدی توسی (۴) شهید بلخی - ناصر خسرو

۵- کدام گزینه دربارهٔ وضعیت نثر در عهد سامانی نادرست است؟

(۱) اصطلاحات علمی و اشعار و امثال در آن رواج یافته است. (۲) نثر این دوره ساده و روان است.

(۳) نثر مانند شعر در این دوره رواج یافته است. (۴) بیشتر به موضوعات حماسی، ملی و تاریخی توجه دارد.

۶- در کدام گزینه شاعران تربیت یافته درست دربار عهد سامانی آمده است و دربار غزنوی آنان را پذیرفته بودند؟

(۱) رودکی - فردوسی - عنصری (۲) منوچهری - عنصری - فرخی (۳) انوری - رودکی - کسایی مروزی (۴) فردوسی - رودکی - شهید بلخی

۷- توضیح کدام گزینه دربارهٔ قرن چهارم نادرست است؟

(۱) رواج زبان فارسی توسط غزنویان تا پایان سلطنت سلطان مسعود ادامه داشت.

(۲) اوج اشعار حکمی و اندرزی بود.

(۳) دانشمندان ایرانی با تکیه بر زبان فارسی، آثار خود را به زبان فارسی می‌نوشتند تا پایه‌های ادبی زبان مستحکم شود.

(۴) ترکان آل افرسیاب به درخشش دوران سامانی پایان دادند اما مجبور به رواج زبان فارسی شدند.

۸- دربارهٔ زبان پهلوی کدام گزینه درست نیست؟

(۱) آثار ادبی پهلوی به دلیل سنت شفاهی پیش از اسلام، اکثر به صورت مکتوب در نیامده است.

(۲) اشعار کمی به زبان پهلوی در دست است و آنچه باقی است دچار تخریب‌هایی شده است.

(۳) منظومهٔ «درخت آسوریک» از نمونه‌های شعر پهلوی است که ریشه پارتی دارد.

(۴) کتاب کلیه و دمنه از آثار زبان پهلوی است که دست‌خوش تغییرات زیادی نشده است.

- ۹- چند مورد از موارد زیر درباره کتاب «یادگار زیریران» درست می‌باشد؟
 (الف) از جمله آثار دینی است اما رنگ غیردینی دارد.
 (ب) در زمره آثار تعلیمی و اخلاقی قرار می‌گیرد.
 (ج) اصل پارتی دارد.
 (د) در میان اندرزننامه‌های منثور جای دارد.
- ۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)
- ۱۰- کدام گزینه درباره شعر قرن چهارم و نیمه اول قرن پنجم نادرست است؟
 (۱) سادگی فکر و روانی کلام
 (۲) به کارگیری ترکیب‌های تازه، استعاره‌های دلپذیر و تشبیهات گوناگون
 (۳) توجه بیشتر به واقعیت بیرونی
 (۴) پند و اندرزهای عمیق اخلاقی و تعلیمی
- ۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)
- ۱۱- زبان فارسی دری زبان رسمی کدام حکومت نبود؟
 (۱) آل‌بویه
 (۲) صفاریان
 (۳) سامانیان
 (۴) طاهریان
- ۱۲- کدام آثار کاملاً درست معرفی شده‌اند؟
 (الف) تاریخ بلعمی: کتابی در تاریخ ایران که ابوعلی بلعمی به دستور منصور بن نوح سامانی از عربی به فارسی برگردانده شده است.
 (ب) یادگار زیریران: از منظومه‌های علمی دوره ساسانی است که در میان اندرزننامه‌های منثور جای دارد و اصل آن پارتی است.
 (ج) ترجمه تفسیر طبری: ترجمه‌ای است از کتاب تفسیر محمد بن جریر طبری که به وسیله جمعی از دانشمندان آن روزگار از عربی به فارسی برگردانده شده است.
 (د) شاهنامه ابومنصوری: کتابی است که در تاریخ ۳۶۴ قمری به دست عده‌ای از دانشوران خراسان نگاشته شده است.
- ۱ (الف - د) ۲ (ب - د) ۳ (الف - ج) ۴ (ب - ج)
- ۱۳- از دیدگاه تاریخ ادبیات کدام مورد نادرست است؟
 (۱) برخی قطعات شعری تعلیمی و اخلاقی در اندرزننامه‌های منثور جای دارند، مانند درخت آسوریک و یادگار زیریران که اصل پهلوی دارند.
 (۲) زبان پهلوی رسمی دوران ساسانی بود و در مرحله‌ای میان فارسی باستان و فارسی نو قرار دارد.
 (۳) زبان پارتی در دوره اشکانیان رایج بود و تا اوایل دوره ساسانی نیز آثاری به این زبان تألیف می‌شده است.
 (۴) زبان فارسی باستان در دوره هخامنشیان رایج بود و آثار به جای مانده زبان فارسی باستان، فرمان‌های شاهان هخامنشی است که به خط میخی نوشته شده‌اند.
- ۱۴- چند مورد از موارد زیر درباره زبان و ادب فارسی از آغاز سده چهارم تا نیمه اول سده پنجم کاملاً درست می‌باشند؟
 (الف) جمعی از دانشمندان آن زمان به کوشش منصور بن نوح سلمانی تفسیر عربی محمد بن جریر طبری را به فارسی برگرداندند.
 (ب) نثر این دوره ساده و روان است و بیشتر به موضوعات حماسی ملی و تاریخی اشاره دارد.
 (ج) شعر حکمی و اندرزی (تعلیمی) هم در این دوره به پختگی رسید.
 (د) شعر غنایی با دو شاعر مشهور رودکی و عنصری قوت و استحکام یافت.
- ۱ (۱) مورد ۲ (۲) مورد ۳ (۳) مورد ۴ (۴) مورد
- ۱۵- کدام یک از گزینه‌های زیر مربوط به اتفاقات سه قرن اول هجری نمی‌باشد؟
 (۱) زبان فارسی دری فرصت یافت به عنوان زبان رسمی شناخته شود.
 (۲) در آغاز قرن سوم دولت نیمه مستقل طاهری و پس از آن دولت مستقل صفاری بر سرکار آمد.
 (۳) یعقوب لیث صفاری تلاش فراوان برای احیای عظمت و قدرت از دست رفته ایران کرد.
 (۴) در آغاز این دوره دولت سامانی بر سر کار آمد و رسم و سنت‌های کهن فرهنگی ایران را رواج داد.

۱۶- کدام گزینه درباره فارسی دری صحیح می باشد؟

- (۱) ادبیات فارسی دری تقریباً همزمان با نخستین دولت اسلامی ایران پدید آمد.
- (۲) فارسی دری نخست در شمال، شمال شرقی ایران گسترش یافت.
- (۳) به عنوان نخستین صورت زبان ادبی فارسی، در برابر نفوذ عناصر عربی مقاومت نکرد.
- (۴) فارسی دری زبان درباری ساسانیان، زبان محاوره و مکاتبه رسمی مردم ایران بوده است.

۱۷- کدام گزینه صحیح نمی باشد؟

- (۱) زبان پارتی زبان رسمی دوران ساسانی بود.
- (۲) اکثر آثار در زبان پهلوی، آثار دینی زردشتی است.
- (۳) زبانهای ایرانی میانه به دو گروه زبانهای پارتی و پهلوی تقسیم می شوند.
- (۴) کتاب «اوستا» را موبدان چه اجرای مراسم دینی از حفظ می خواندند تا این که سرانجام در دوره ساسانی به نگارش درآمد.

۱۸- چند مورد از موارد زیر درباره فارسی میانه صحیح نمی باشند؟

- (الف) از حدود ۲۰۰ ق.م تا حدود ۷۰۰ م رواج داشت.
 - (ب) به سه گروه پارتی، پهلوی و اوستایی تقسیم می شد.
 - (ج) در شمال و شمال شرق ایران رواج داشت.
 - (د) زبان پارتی در دوره اشکانیان رایج بود و تا اواسط دوره ساسانی نیز آثاری به این زبان تألیف شده است.
- (۱) ۱ (۲) ۲ (۳) ۳ (۴) ۴

۱۹- در دوره کدام سلسله زبان فارسی دری فرصت و امکان یافت تا به عنوان زبان رسمی شناخته شود و در کدام دوره شعر اندرزی و تعلیمی به پختگی رسید؟

- (۱) سامانیان - سلجوقیان (۲) طاهریان - سامانیان (۳) آل بویه - سامانیان (۴) طاهریان - سلجوقیان

۲۰- درباره شعر در دوران آغاز سده چهارم هجری و نیمه اول سده پنجم هجری چند مورد صحیح می باشد؟

- (الف) رایج ترین انواع شعر در این دوره، حماسی، ملی و غنایی بود.
 - (ب) شعر حکمی و اندرزی هم در این دوره به وجود آمد و هم به اوج پختگی خود رسید.
 - (ج) ناصر خسرو ادامه دهنده راه کسانی مروز در زمینه سرودن شعر حکمی و اندرزی بود.
 - (د) شعر مدحی نیز با شاعران بزرگ درباری و مدح پادشاهان و رجال دربار جایگاه خود را پیدا کرد.
- (۱) ۱ مورد (۲) ۲ مورد (۳) ۳ مورد (۴) ۴ مورد

۲۱- زبان پهلوی «فارسی میانه» نامیده می شود به این دلیل که:

- (۱) به ناحیه پارس تعلق دارد و در مرحله ای میان فارسی باستان و پارسی واقع شده است.
- (۲) به ناحیه پارس تعلق دارد و در مرحله ای میان فارسی باستان و فارسی نو قرار دارد.
- (۳) زبان رسمی دوران ساسانی بوده و در مرحله ای میان پارتی و فارسی دری قرار دارد.
- (۴) زبان رسمی دوران سامانی بوده و در شمال و شمال شرقی ایران متداول بوده است.

۲۲- کدام زبان کاملاً درست معرفی نشده است؟

- (۱) زبان پهلوی: زبان رسمی دوران ساسانی بوده است و در مرحله ای میان فارسی باستان و فارسی دری قرار دارد.
- (۲) فارسی دری: زبان درباری ساسانیان بوده است و زبان محاوره و مکاتبه مقدمات دولتی بوده است.
- (۳) زبان پارتی: در دوره اشکانیان رایج بوده و تا اواخر دوره ساسانی آثاری به این زبان تألیف می شده است.
- (۴) فارسی باستان: زبان محاوره هخامنشیان است که از ۵۵۹ تا ۳۳۰ ق.م رواج داشته است.

۲۳- کدام یک از گزینه های زیر دلیل اصلی پدید آمدن مجموعه های مشهوری از متون نثر پارسی در سده های پنجم و ششم است؟

- (۱) گسترش عرفان و تصوف
- (۲) نشر و گسترش زبان فارسی در هندوستان و آسیای صغیر
- (۳) بهره گیری دولت سلجوقی از دبیران و نویسندگان تربیت یافته در خراسان و عراق
- (۴) کاهش آمیختگی و تأثیر زبان عربی

- ۲۴- در کدام گزینه نوع نثر متفاوت است؟
- (۱) بازگانی بود بسیار مال و او را فرزندان در رسیدند و از کسب حرفت اعراض نمودند و دست اسراف به مال او دراز کردند.
(۲) الهی چه غم دارد که تو را دارد و کرا شاید که تو را نستاید.
(۳) فرمان بزرگوار از خدای نامدار می گوید .. بندگان من، مرا پرستید و مرا خوانید و مرا دانید که آفریدگار من
(۴) گل بهشت در چشم عارفان خار است، جوینده تو را با بهشت چه کار است؟
- ۲۵- کدامیک از موارد زیر از اقدامات یعقوب لیث صفاری جهت گسترش زبان فارسی به شمار نمی آید؟
- (۱) مخالفت با رواج زبان عربی در دستگاه حکومت خود
(۲) تلاش برای ایجاد حکومت مستقل ایرانی
(۳) اعلام زبان فارسی دری به عنوان زبان رسمی کل ایران
(۴) تلاش برای براندازی یا تضعیف حکومت بغداد
- ۲۶- کتاب های تاریخ بلعمی و شاهنامه ابومنصوری به ترتیب به دستور کدام پادشاهان گردآوری شده اند؟
- (۱) ابومنصور عبدالرزاق - منصور بن نوح
(۲) ابومنصور المغمزی - منصور بن نوح
(۳) منصور بن نوح سامانی - ابومنصور عبدالرزاق
(۴) منصور بن نوح سامانی - ابومنصور المعزی
- ۲۷- تاریخ بلعمی به دستور چه کسی و از کتاب چه کسی به فارسی برگردانده شد؟
- (۱) ابوعلی بلعمی - تاریخ الرسل و الملوك منصور بن نوح سامانی
(۲) منصور بن نوح سامانی - تفسیر بزرگ طبری - محمد بن جریر طبری
(۳) ابوعلی بلعمی - تفسیر بزرگ طبری - محمد بن جریر طبری
(۴) منصور بن نوح سامانی - تاریخ الرسل و الملوك - محمد بن جریر طبری
- ۲۸- توضیحات زیر به ترتیب مربوط به کدامیک از آثار زیر است؟
- الف) اصل آن به زبان عربی است، اما جمعی از دانشمندان آن زمان، این کتاب را به فارسی برگرداندند.
ب) همزمان با ترجمه کتابی دیگر، کاتب اطلاعات دیگر را به آن افزود و آن را به تألیفی مستقل درآورد.
ج) موضوع این کتاب تاریخ گذشته ایران است و به دست عده ای از دانشوران خراسان نگاشته شده است.
- (۱) شاهنامه ابومنصوری - تاریخ طبری - تاریخ بلعمی
(۲) ترجمه تفسیر طبری - تاریخ بلعمی - شاهنامه ابومنصوری
(۳) ترجمه تفسیر طبری - تاریخ الرسل و الملوك - تاریخ طبری
(۴) تاریخ الرسل و الملوك - تاریخ بلعمی - تاریخ طبری
- ۲۹- با توجه به متن زیر، همه ویژگی ها به جز مربوط به نثر فارسی در قرن ششم هجری است.
- نصر بن احمد که واسطه عقد آن سامان بود و اوج قدرت آن خاندان، ایام ملک او بود، و اسباب تمتع و علل ترفع در غایت ساختگی بود؛ جز این آراسته و لشکر جزار و بندگان فرمانبردار. زمستان به دارالملک بخارا مقام کردی و تابستان به سمرقند رفتی یا به شهری از شهرهای خراسان.
- (۱) استفاده از ترکیب های دشوار
(۲) رواج نثر تمثیلی و عرفانی
(۳) بهره گیری از آرایه های ادبی
(۴) حذف افعال به قرینه
- ۳۰- توضیح زیر متعلق به کدام قرن است؟
- «دوره طلایی همراه با شکوفایی روح ایرانی بود که با دانشمند بزرگی چون محمد بن زکریای رازی آغاز شد و با شاعر بی نظیری مانند فردوسی ادامه یافت.»
- (۱) قرن چهارم و نیمه اول قرن پنجم
(۲) قرن چهارم
(۳) قرن چهارم و قرن پنجم
(۴) قرن پنجم

- ۱- حوزه فعالیت ادبی کدام شاعر نادرست بیان شده است؟
 (۱) سنایی ← هند و آسیای صغیر (۲) خاقانی ← آذربایجان (۳) نظامی ← آذربایجان (۴) جمال الدین عبدالرزاق ← عراق عجم
- ۲- در قرن پنجم و ششم کدام نوع نثر به اوج و کمال خود رسید؟
 (۱) نثر مصنوع (۲) نثر متکلف (۳) نثر موزون (۴) نثر ساده
- ۳- کدام گزینه از ویژگی‌های نثر فنی به شمار نمی‌آید؟
 (۱) آوردن امثال و اشعار گوناگون از عربی و فارسی (۲) به کارگیری اصطلاحات علمی (۳) بهره‌گیری از آرایه‌های ادبی فراوان (۴) سادگی بیان و به دور از هر گوه پیچیدگی بودن
- ۴- به کارگیری مسجع و از ویژگی‌های اصلی نثر است و این نوع نثر را به کمال رساند.
 (۱) موزون - ابوالفضل میبیدی (۲) فنی - خواجه عبدالله انصاری (۳) موزون - خواجه عبدالله انصاری (۴) فنی - ابوالفضل میبیدی
- ۵- در همه گزینه‌های زیر ویژگی‌های فکری شعر قرن ششم وجود دارد به جز گزینه
 (۱) رواج داستان‌سرایی و منظومه‌های داستانی (۲) فاصله گرفتن از عشق زمینی و حرکت به عرفان (۳) فراوانی وعظ و اندرز (۴) رواج هجو و مفاخره
- ۶- متن زیر برگرفته از چه کتابی است؟ نوع نثر آن چیست و نویسنده آن کیست؟
 «چنین آورده‌اند که نصر بن احمد که واسطه عقد آل سامان بود و اوج دولت آن خاندان، ایام مُلک او بود، و اسباب تمتع و علل ترقع در غایت ساختگی بود؛ خزاین آراسته و لشکر جزار و بندگان، فرمانبردار. زمستان به دارالملک بخارا مقام کردی و تابستان به سمرقندی رفتی یا به شهری از شهرهای خراسان»
 (۱) چهار مقاله - فنی - نظامی عروضی سمرقندی (۲) کلیله و دمنه - فنی - ابوالمعالی نصرالله منشی (۳) چهار مقاله - فنی - ابوالمعالی نصرالله منشی (۴) کلیله و دمنه - موزون - نظامی عروضی سمرقندی
- ۷- در کدام گزینه به ترتیب به شاعران پیشگام خروج شعر از دربار اشاره شده است؟
 (۱) ناصر خسرو - سنایی (۲) ناصر خسرو - انوری (۳) خاقانی - انوری (۴) خاقانی - سنایی
- ۸- از جمله مهم‌ترین عوامل ظهور سبک عراقی در شعر فارسی است.
 (۱) گسترش فارسی دری و آمیزش آن با کلمات و لغات نواحی مرکزی و غربی ایران (۲) گسترش شعر فارسی دری در فارس و عراق عجم (۳) در آمیختن زبان فارسی با لغات عربی (۴) اشاعه لغات عربی در عراق عجم و آذربایجان
- ۹- پنجم و ششم هجری محسوب می‌شوند به جز:
 (۱) طرح مضامین اجتماعی و بیان نابسامانی موجود در آن (۲) شکایت و نالیدن از روزگار (۳) بدبینی شاعران نسبت به دنیا و دل بریدن از آن (۴) توجه و نظر بیشتر به واقعیت بیرونی و عدم خرج از تعالیم کلی اخلاقی
- ۱۰- در زمینه نثر قرن پنجم و ششم همه گزینه‌ها درست است به جز
 (۱) توجه نویسندگان به سرهنویسی (۲) به کمال رسیدن نثر ساده و رواج نثر مصنوع (۳) رواج تألیف کتب در موضوعات گوناگون علمی (۴) مهم‌ترین دوره کمال و گسترش نثر پارسی
- ۱۱- چند مورد از موارد زیر درباره ویژگی شعر فارسی در نیمه دوم قرن ششم و اوایل قرن هفتم صحیح می‌برند؟
 الف) حکمت و دانش در شعر این دوره تأثیر عمیق نبخشید.
 ب) بدبینی شاعران نسبت به دنیا و شکایت از روزگار از مضامین برجسته شعر این دوره است.
 ج) بیان خرسندی فرزنانگان از اوضاع زمانه و طرح نابسامانی‌های اجتماعی از مضامین برجسته شعر این دوره است.
 د) بر قدرت عواطف و عمق افکار و اندیشه‌هایی که موضوع شعر فارسی بود افزوده شد.

- ۱۲- در همهٔ گزینه‌ها به ویژگی شعر فارسی در نیمهٔ دوم قرن ششم و اوایل قرن هفتم اشاره شده است به جز:
- ۱) برخی از شاعران، از ادبیات عرب و مضامین شعری آن تأثیر گرفتند.
 - ۲) شعر از نظر سبک گویندگی و موضوع تنوع پیدا کرد.
 - ۳) بر پیچیدگی بیان، قدرت عواطف، عمق افکار و اندیشه‌هایی که موضوع شعر پارسی بود افزوده شد.
 - ۴) شعر و ادبیات از دربار خارج شد و به خانقاه‌ها ورود پیدا کرد.
- ۱۳- با توجه به ویژگی‌های نثر در سده‌های پنجم و ششم، کدام گزینه در این دوره نمی‌گنجد؟
- ۱) الهی با بهشت چه سازم و با حور چه بازم، مرا دیده‌ای ده که از هر نظری بهشتی سازم
 - ۲) همگان در فراق می‌سوزند و دوستدار در دیدار، چون دوست‌دیده ورگشت دوستدار را شکیبایی چه کار؟
 - ۳) چون پادشاه اسرار خویش را بر این نسق عزیز و مستور داشت، و وزیر کافی گزید، در دل‌های عوام مهیب بود وحشت او از تنسم ضمیر و تتبع سر او مانع گشت.
 - ۴) صیاد به پای درخت آمد، دام باز کشید و دانه‌ای چند بر بالای آن پاشیده، در کمین‌گاه نشست
- ۱۴- در کدام گزینه نوع نثر متفاوت است؟
- ۱) ای فرزندان، اهل دنیا جویان سه رتبت‌اند و بدان نرسد مگر به چهار خصلت.
 - ۲) از بنده با حکم ازل چه برآید و بر آنچه ندارد چه باید. کوشش بنده چیست؟
 - ۳) برادران یوسف گفتند به راستی که یوسف و هم مادر او دوست‌تر است به پدر ما از ما.
 - ۴) پیر طریقت گفت در مناجات خویش «الهی کلام زبان به ستایش تو رسد؟ کدام خرد صفت تو برتابد؟»
- ۱۵- همهٔ گزینه‌ها بیانگر وضعیت شعر فارسی در نیمهٔ دوم قرن ششم است به جز
- ۱) شاعران به فارسی‌نویسی توجه زیاد دارند و سعی می‌کنند شعر فارسی را به پختگی و کمال خود برسانند.
 - ۲) شاعران به سرودن غزل‌های لطیف و زیبا علاقه‌مند بودند و غزل در این دوره متحول شد.
 - ۳) در شمال غرب ایران، شاعران معروف آذربایجان سبک شعر فارسی را متمایز ساختند.
 - ۴) در حوزهٔ ادبی فارس و نواحی مرکزی (عراق عجم) شاعران و نویسندگان مشهوری ظهور کردند که در تجدید سبک تأثیرگذار بودند.
- ۱۶- متن کدام گزینه نثر فنی است؟
- ۱) تا آموختن را آموختم، آموخته را جمله سوختم، اندوخته بر انداختم و از علایق وا پرداختم.
 - ۲) وی مکافات نیکوکرداران و ثمرت خدمت مخلصان در شرایع جهان دارای واجب شمرد و زجر متعدیان و تحریک مقصران فرض شناخت.
 - ۳) اگر نه به لطف او بودی، که یارستی که ذکر او به خواب اندر بدیدن؟ و نه عنایت او بودی، که را بودی به حضور او رسیدن؟
 - ۴) الهی اگر به دوزخ فرستی دعوی‌دار نیستم و اگر به بهشت فرمایی بی‌جمال تو خریدار نیستم. مطلوب ما بر آن که جز وصال تو طلبکار نیستم.
- ۱۷- چند مورد از موارد زیر از ویژگی‌های زبانی شعر در قرن ششم هجری نمی‌باشند؟
الف) ورود لغات ترکی و مغولی به زبان فارسی	ب) فراوانی ترکیبات نو
ج) به کارگیری ردیف‌های فعلی و اسمی دشوار در شعر	د) افزایش سادگی و روانی کلام
هـ) کاربرد فراوان لغات عربی	و) از میان رفتن لغات مهجور فارسی نسبت به سبک خراسانی
- ۱) ۴ ۲) ۳ ۳) ۲ ۴) ۱
- ۱۸- همهٔ گزینه‌ها از مهم‌ترین عوامل پیشرفت و گسترش زبان و ادبیات فارسی در سدهٔ پنجم تا سدهٔ ششم هست به جز
- ۱) تلاش پادشاهان برای جذب عالمان و ادیبان در دربار
 - ۲) توسعهٔ مراکز و مدارس تعلیمی
 - ۳) لشگرکشی‌ها و فتوحات غزنویان
 - ۴) توسعهٔ شعر حکیمی و اندرزی (تعلیمی)
- ۱۹- کدام گزینه از ویژگی‌های زبانی شعر قرن پنجم و ششم به شمار نمی‌رود؟
- ۱) کاهش سادگی و روانی کلام و حرکت به سوی دشواری متن
 - ۲) از میان رفتن لغات مهجور فارسی نسبت به سبک خراسانی
 - ۳) فراوانی ترکیبات نو ورود لغات ترکی و مغولی به زبان فارسی
 - ۴) رواج داستان‌سرایی و منظومه‌های داستانی
- ۲۰- چند مورد از موارد زیر از مضامین عمده و برجستهٔ شعر در قرن پنجم و ششم هجری می‌باشند؟
الف) حکمت و دانش و اندیشه‌های دینی	ب) شکایت از روزگار
ج) توصیف طبیعت	د) اظهار ناخرسندی مردم از اوضاع زمانه
هـ) عشق	و) طرح نابسامانی‌های اجتماعی
- ۱) الف - ب - و ۲) ج - د - هـ ۳) ج - هـ - الف ۴) ب - و - د

- ۲۱- در کدام گزینه هر دو شاعر از «سرایندگان معروف حوزه آذربایجان» به شمار می‌آیند؟
 (۱) سنایی غزنوی - خاقانی (۲) نظامی - انوری (۳) خاقانی - نظامی (۴) عنصری - انوری
- ۲۲- کدام گزینه دلالت بر ویژگی‌های نثر فنی ندارد؟
 (۱) بهره‌گیری از آرایه‌های ادبی فراوان (۲) به کارگیری اصطلاحات علمی
 (۳) آوردن امثال و اشعار گوناگون از عربی و فارسی (۴) سادگی بیان و به دور از هر گونه پیچیدگی بودن
- ۲۳- کتاب تفسیر «کشف الاسرار و عده‌الابرار» با چه نثری توسط چه کسی نوشته شده است؟
 (۱) موزون - ابوالفضل میبیدی (۲) فنی - ابوالفضل میبیدی
 (۳) فنی - خواجه عبدالله انصاری (۴) موزون - خواجه عبدالله انصاری
- ۲۴- کدام گزینه جزو حوزه‌های جغرافیایی شعر در قرن‌های پنجم و ششم هجری به شمار نمی‌آید؟
 (۱) جنوب و جنوب غربی ایران (۲) خراسان و سیستان (۳) آذربایجان (۴) فارس و نواحی مرکزی ایران
- ۲۵- در کدام یک از گزینه‌های زیر از نتایج خروج شعر از دربار صحبتی نشده است؟
 (۱) خانقاه‌ها پشتیبان شعر فارسی شدند و به تدریج به پناهگاه شعر فارسی تبدیل شدند.
 (۲) حکمت و دانش و اندیشه‌های دینی در شعر این دوره تأثیر عمیقی بخشید.
 (۳) بر سادگی بیان، قدرت عواطف، عمق افکار و اندیشه‌هایی که موضوع شعر فارسی بود، افزوده شد.
 (۴) زبان فارسی و عربی بیش از پیش با هم زوج شدند و در اشعار به همراه یکدیگر به کار می‌رفتند.
- ۲۶- در همه گزینه‌ها به جز گزینه یکی از مضامین برجسته شعر سده‌های پنجم و ششم هجری یافت می‌شود.
 (۱) خوش نفسی نیست بی‌گرانی کامروز
 (۲) گرفت خواهم زلف عنبرین تو را
 (۳) اگر در جهان از جهان رسته‌ای است
 (۴) گرد ننشیند به طرف دامن آزادگان
 نامه بی‌ثرب [سرزنش] در تنار [تنور] نیابی
 به بوسه نقش کنم برگ یاسمین تو را
 در از خلق برخویشتن بسته‌ایست
 گر بر اندازد فلک بنیاد این ویرانه را
- ۲۷- چند مورد از موارد زیر از ویژگی‌های فکری شعر در قرن ششم هجری نمی‌باشد؟
 الف) نزدیکی مفهومی شعر به عشق زمینی
 ب) رواج حس دینی
 ج) رواج مفاخره، شکایت و انتقاد اجتماعی
 د) رواج داستان‌سرایی و منظومه‌های داستانی
 ه) فراوانی ترکیبات نو
 (۱) ۴ (۲) ۳ (۳) ۲ (۴) ۱
- ۲۸- «ویژگی نثر موزون» در کدام گزینه از گزینه‌های زیر آمده است؟
 (۱) آوردن آیات و روایات (۲) استفاده از آرایه‌های ادبی
 (۳) استفاده نکردن از واژگان عربی (۴) بهره‌گیری از جملات کوتاه
- ۲۹- کدام گزینه نادرست است؟
 (۱) زبان فارسی در پی لشگرکشی‌های متعدد مسعود غزنوی و جانشینان وی به هندوستان راه یافت و در اندک زمانی در میان هندوان، نه تنها زبان نظامی و سیاسی، بلکه زبان مقدس قلمداد گردید.
 (۲) تلاش شاعران ایران از قرن سوم تا میانه قرن پنجم هجری موجب شد زبان و ادب فارسی در شرق و شمال شرق ماوراءالنهر، خراسان و سیستان گسترش یابد.
 (۳) از حدود نیمه دوم قرن پنجم تا اوایل قرن ششم، شعر فارسی همچنان تحت تأثیر سبک دوره سامانی و غزنوی است. یعنی سخن شاعرانی چون ناصر خسرو، یادآور سروده‌های سخنوران قرن چهارم است.
 (۴) گروهی از شاعران در این دوره، در عین تقلید از پشتیبان هر یک ابتکارات و نوآوری‌هایی نیز دارند که باعث دگرگونی و تحول در سبک سخن فارسی می‌شود.
- ۳۰- در کدام گزینه نام یک نثر موزون یک اثر منثور سده پنجم و ششم هجری به چشم نمی‌خورد؟
 (۱) مناجات‌نامه - تاریخ بلعمی (۲) کلیله و دمنه - کشف الاسرار و عده‌الابرار
 (۳) مقامات حمیدی - مناجات‌نامه (۴) مناجات‌نامه - قابوس‌نامه